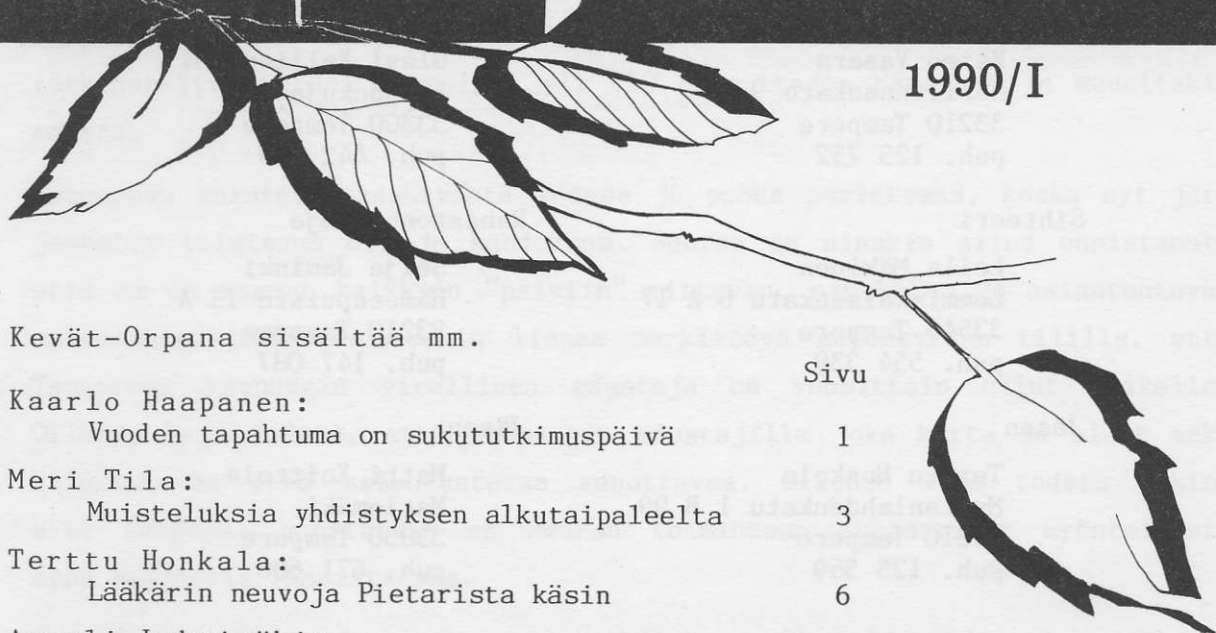

Orpana

1990/I

Kevät-Orpana sisältää mm.

	Sivu
Kaarlo Haapanen: Vuoden tapahtuma on sukututkimuspäivä	1
Meri Tila: Muisteluksia yhdistyksen alkutaipaleelta	3
Terttu Honkala: Lääkärin neuvoja Pietarista käsin	6
Anneli Lehtimäki: Rautajoen naiset	9
Olavi Kallioniemi: Karjalainen sudenkaataja	15
Juho Laesvuori Tietokoneenkäyttö sukututkimuksessa	19
Pekka Nuottajärvi: Ristiriitaisia tietoja esivanhemmista	21
Sisko Joensuu: Kuva albumista	25
Kaarlo Haapanen: Ote piispa Sorolaisen saarnasta	26
Vilho Puro: Katkelma Jalasjärven kirjasta	28
Matti Koittola: Mikkelin retki 6.5.1989	30

Hallitus

Puheenjohtaja

Raimo Vasara
Näsilinnankatu 9 B
33210 Tampere
puh. 125 752

Varapuheenjohtaja

Olavi Kallioniemi
Liljankuja 4
33300 Tampere
puh. 442 959

Sihteeri

Leila Mäkinen
Lemminkäisenkatu 6 A 17
33540 Tampere
puh. 554 339

Rahastonhoitaja

Seija Jäminki
Hämeenpuisto 13 A
33210 Tampere
puh. 147 087

Jäsen

Terttu Honkala
Mustanlahdenkatu 1 B 99
33210 Tampere
puh. 125 569

Jäsen

Matti Koittola
Matinmäki
33850 Tampere
puh. 671 606

Julkaisut:

Orpana, Vuosikirja, erillisjulkaisusarja (mm. Esipolvitauluja)

Julkaisutoimikunta

Terttu Honkala, päätoimittaja
Mustanlahdenkatu 1 B 99
33210 Tampere, p. 125 569

Olavi Kallioniemi
Vuosikirja, p. 442 959

Matti Koittola, p. 671 606

Vilho Puro, graafinen
suunnittelu, p. 174 781

Myynti ja tilaukset

Milja Piepponen
Aleksanterinkatu 35 B 5
33100 Tampere, p. 32 768

Puhtaaksikirjoitus

Vilho Puro, p. 174 781
Marjatta Rintala,
p. 432 004

Paino

Tehokopiointi Ky

Orpanan kansilehti

Arja Kääriä

UUODEN TAPAHTUMA ON SUKUTUTKIMUSPÄIVÄ

Tampereen seudun sukututkimusseuran tammikuun 13. päivänä järjestämä sukututkimuspäivä keräsi Sampolaan yli 150 osanottajaa Hämeestä ja muualtakin maasta.

Tampereen sukututkimuspäivästä voinee jo puhua perinteenä, koska nyt järjestetty tilaisuus oli jo kahdeksas. Seuraa on ainakin siinä onnistunut, että se on saanut kaikkiin "päiviin" mittavan, nimekkään ja asiantuntevan esitelmöitsijäkaartin. Sekin lienee merkittävä menestyksen tilille, että Tampereen kaupungin virallinen edustaja on vuosittain ollut paikalla. Ollenee lupa todeta, että kaupungin edustajilla joka kerta on ollut sekä kiinnostavaa että asiantuntevaa sanottavaa. Ollenee lupa todeta sekin, että kaupunki vuosittain on seuran toimintaan suhtautunut myönteisesti myös budjettia laadittaessa.

Sampolan laajaan aulaan olivat oma yhdistys sekä veljesyhdistykset järjestäneet toimintansa esittelyä. Yhdistyksillä oli näytteillä julkaisujaan ja eri jäsenten sukututkimusten tuloksia, taulukoita, sukukirjoja, sukukousten valokuvia jne. On kai syytä mainita, että vuorostaan tamperelaiset ovat vierailleet ja osallistuneet naapuriyhdistysten vastaaviin tilaisuuksiin.

Vuotuinen, tammikuussa järjestettävä sukututkimuspäivä on eittämättä vuoden kohokohta, joka täydentää näkyvällä tavalla muuta vuoden aikana järjestettävää esitelmä- luento- ja tutkimustoimintaa.

Seuraavalla sivulla yhdistyksen sihteerin Leila Mäkisen laatima selonteko sukututkimuspäivän 13.1.1990 ohjelmasta ja sen monitahoisesta annista.

Hyvä päivä, hyvät järjestelyt - tamperelaisittain voinee sanoa:

"tars ihan kiittää!"

Kassu

Aika Lauantaina 13.01.1990 alkaen kello 10.30
Paikka Sampolan koulu, Sammonkatu 2, Tampere
Läsnä Kulttuuritoimenjohtaja Lassi Saressalo, dosentti
Jaakko Masonen, FM Terhi Nallinmaa-Luoto, FK Marjo-
Riitta Saloniemi ja 156 osallistujaa (liite 1)

15

Tilaisuuden avaus

Juontajana toiminut Kaarlo Haapanen kutsui yhdistyksen
puheenjohtajan Raimo Vasaran lausumaan tilaisuuden
avaussanat. Ohjelma liite 2.

16

Kaupungin tervehdys

Tampereen kaupungin kulttuuritoimenjohtaja Lassi Sares-
salo toi tilaisuuteen Tampereen kaupungin tervehdyksen.

17

Esitelmät

Dosentti Jaakko Masonen esitelmöi aiheesta "Liikenne-
historian tutkiminen ja menetelmät". Liite 3.

FM Terhi Nallinmaa-Luoto piti esitelmän aiheesta "Tam-
pereen seudun Dahlgreneista 1700- ja 1800-luvuilla".
Liite 4.

Kahvitauon jälkeen piti esitelmän FK, tutkija Marjo-
Riitta Saloniemi aiheesta "Hautausmaiden historiallin-
nen ja museaalinen tutkimus". Liite 5.

18

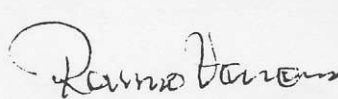
Muut asiat

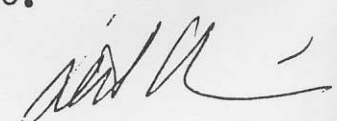
Sukututkimuspäivän aikana osallistujilla oli mahdol-
lisuus tutustua erilaisiin sukututkimusta käsittele-
viin julkaisuihin ja sukututkimusyhdistysten paino-
tuotteisiin, sukuvaakunoihin, tietokoneen käyttöön
sukututkimuksessa ja sukututkimusaiheiseen näyttelyyn.

19

Päätös

Yhdistyksen varapuheenjohtaja Olavi Kallioniemi lau-
sui tilaisuuden päätössanat.
Sukututkimuspäivä päättyi kello 16.00.

puheenjohtaja Raimo Vasara

sihteeri Leila Mäkinen

MUISTELUKSIA YHDISTYKSEN ALKUTAIPALEELTA

puheenjohtajakautenani 1.1.1985 - 31.12.1986

Yllämainittuna aikana oli Tampereen seudun sukututkimusseuran jäsenmäärä kauden alkaessa 163 ja sen päättyessä 219, eli yhdistys oli vielä silloin sen verran pieni, että se jotenkuten pysyi "hanskassa". Tunsimme toisemme melko hyvin, jopa nimeltä. Yritimme myös tulla tutuiksi uusien jäsenten kanssa siten, että he esittelivät itsensä ja kertoivat, mitä sukua he olivat, ja mistäpäin kukin sukuaan tutkii. Tutustumismerkeissä yhteiset retket olivat muun toiminnan lisäksi hyvin antoisia (yhteinen harrastus lähentää). Myös kevään vuosikokouksesta kehiteltiin yhdessäolotilaisuutta laskiaistiistain ja hernekeiton merkeissä. Koko yhdistyksen alkutaipaleen muistan kuluneen erittäin hyvän yhteishengen vallitessa. Tämä ei varmasti poikkea nykytilanteestakaan: oltiin kuin yhtä perhettä. Omalta osaltani pidän tätä aikaa kehittäväenä ja elämyksiä antaneena.

Mitä varsinaisiin "tapauksiin" tulee, niin valitettavasti aika himmentää muistot. Muisteluksiin ei myöskään kuulu historiikki, se on toinen asia. Suurin piirtein "polskuteltiin" vanhoissa uomissa. Uutta oli kuitenkin siirtyminen työväenopiston ahtaaksi käyneistä tiloista Tammelan koululle. Uuden kirjastotalon, Metson, valmistuminen 1986 paransi tutkimismahdollisuuksia. Vidiolog-lukulaite hankittiin ja sille toivottiin enemmän käyttöä kuin mitä se näillä näkymin on saanut. Esipolvi-aulujen kerääminen ja painattaminen pantiin alulle, samoin julkaistiin oman yhdistyksen sukututkijaluettelo. Neuvotteluja käytiin Tampereen kaupungin kulttuuritoimenjohtajan ja kirjastotoimenjohtajan kanssa asioiden eteenpäin viemiseksi. Innostus oli suuri.

Mitä niihin hauskoihin muisteluksiin tulee, niin yhtenä mieliinpainuvimmista oli Vesa Leppäsen esitelmä sedästään Lauri Leppäsestä ja hänen perhe-kunnastaan. Vesa Leppänen, jonka puheenjohtajakausi oli 1.5.1982 - 31.12.1984, oli armoitettu kertoja ja humoristi. Esityksestä voitiin myös päätellä, että nämä ominaisuudet olivat periytyneitä. Lauri Leppäsellä oli sisar, Vesa Leppäsen täti, jonka hyviä juttuja Vesa Leppänen esitelmässään kertoili. En muista niitä tarkemmin, mutta sen muistan aina, kun Vesa Leppänen kertoi tätinsä väreistä puhuttaessa käyttäneen niistä niiden ominaisimpia nimityksiä. Niinpä eräs määrätty ruskean vivahde oli "paskan-

ruskea". Ällistyin. Eihän tuo sana nykykielessä ole harvinaisuus, mutta tämä värimääritelmä, varsinkin kun minulla juuri silloin sattui olemaan prikulleen senväriinen hame päälläni. En ollut sitä aikaisemmin osannut niin yhdistääkään ja toivoin vain koko ajan, ettei kukaan huomaisi hamettani. No, myöhemmin, koska pidän tuosta ruskeasta värisävystä, olen jopa käyttänyt hyväkseni tuota sanailmaisua. Eikä siitä ole kauan, kun kävin Lindexin uudessa myymälässä ja kysyin myyjättäreltä hymysuin, että eikö teiltä löydy sellaista "paskanruskeata" kaulahuivia. Ei se myyjätär siitä hämmästynyt, värisävy oli tullut hänellekin selväksi. Niinpä niin, siihen aikaan, mitä Vesa Leppänen esitelmässään kuvaili, ei tiedetty tai ei haluttu tietää sellaisia värisävyjen nimityksiä kuin mitä nykykielessä käytetään. Ei ainakaan haluttu hienostella.

Ikimuistettaviin asioihin liittyy myös yhdistyksen Amerikan matkan suunnittelu vuosina 1983 ja 1984. Se oli mahtava yritys, jonka tavoitteena oli päästä tutustumaan Kalifornian Salt Lake Cityssä sijaitsevaan mormoonien ylläpitämään maailmanlaajuiseen henkilöarkistoon. Esityksen matkasta teki Kaarlo Haapanen, joka yhdistykseemme liittyttyään on innokkaasti osallistunut sen toimintaan ja monella tavalla vienyt sitä eteenpäin. - Niinpä ryhdyttiin toteuttamaan Kaarlo Haapasen ehdotusta. Saimme yhdistyksen kokoukseen esitelmöijäksi itsensä USA:n silloisen Suomen suurlähettilään Keith Nyborgin ja hänen suomalaissyntyisen vaimonsa Raija Nyborgin. Mukana oli myös sukututkijana tunnettu Pirkko Huuskonen. Heidän yhteinen esityksensä filmimateriaaleineen ja selostuksineen antoi lisäpontta yritykselle. Niinpä lähdettiin keskustelemaan matkatoimiston kanssa ja saatiin useita matkaehdotuksia. Vaikeutena oli kuitenkin liian hajanainen ja suurimuotoinen toivomuspaketti matkasta. Se osoittautui silloisen korkean dollarikurssin takia niin kalliiksi, että matkaan lähtijöitä ei ollut tarpeeksi. Näin hyvä hanke kariutui. Yhdistyksen hallituksen silloinen jäsen Sirkka Valli oli tehnyt paljon suunnittelutyötä yhdessä matkatoimiston kanssa. Ehdittiinpä käydä Helsingissäkin pyytämässä suurlähettiläs ja rouva Nyborgia matkan suojelijoiksi, johon tehtävään he mielellään suostuivatkin. Tätä Helsingin matkaa eivät varmaan asianomaisen delegation jäsenet Sirkka Valli ja Aino Niskala hevin unohda. (Mukana ollut Vesa Leppänen ei ole enää joukossamme.) - Nyt, dollarin kurssin ollessa alhaalla, kannattaisi asia ehkä ottaa uudelleen esille.

Alkutaipaleen yhdeksi vaikeimmista asioista muodostui yhdistyksen perustajan Lauri Orispään kehittämän esipolvien numerointisysteemin ymmärtäminen.

Paljon on kuitenkin vuosien varrella yhdistyksen piirissä saatu aikaseksi, ja kaikki yksityisin uurastuksin ja talkoovoimin. Tulosten ohella on tärkeätä olla lähellä samanhenkisiä ihmisiä, tuntea yhteenkuuluvuutta ja saada mielihyvää tehdystä työstä. Uskon vakaasti, että talkootöiden jatkajia riittää ja hyvä yhteishenki yhdistyksen piirissä säilyy.

Hiiteen kaikki mielen mustuus,
me suoritamme itsemme tästä retkestä kuin enkelit.
Asiat käyvät hyvin, peijakkaan hyvin,
eikä yhtään syytä päätä kallistella!

00 00

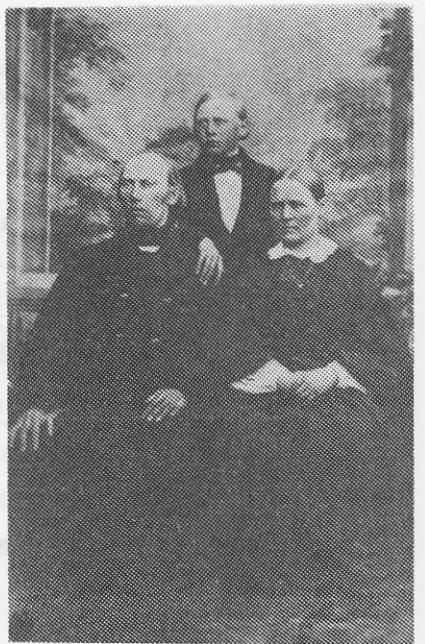
Lääkärin neuvoja Pietarista käsin 1860-luvulla

Pietarissa sotilaslääkärinä toiminut Adolf Selin oli syntynyt Tyrvännön Anomaan Ylitalossa 1827. Hänen ollessaan 1-vuotias kotitalo annettiin vuokralle ja perhe muutti Hämeenlinnaan, aluksi kestikievaria, sittemmin ruokatavarakauppaa pitämään. Hämeenlinnassa Adolf Selin kävi veljiensä tavoin ruotsinkielistä triviaalikoulua, mutta jo 14-vuotiaana hän erosi koulusta ja lähti apteekkioppilaaksi Kuopioon. Työskenneltyään apteekeissa eri puolilla Suomea hän 1848 muutti Pietariin. Sielläkin hän toimi apteekkialalla, mutta rupesi sen ohella opiskelemaan lääketiedettä. Hämeenlinnan triviaalikoulun matrikkelin mukaan Adolf Selin suoritti Pietarissa lääkäritutkinnon 1856 ja tuli lääketieteen tohtoriksi 1860. Muutamia hänen Pietarista lähisukulaisilleen lähettämiään kirjeitä on säilynyt.

Adolf Selin

Adolfin vanhempi veli Henrik Selin oli veljesten syntymäkodin Tyrvännön Anomaan Ylitalon rusthollin isäntä. Tämä isänisäni isä oli jo nuorena huonokuuloinen ja miehuusvuosinaan hän sairastui keuhkotautiin. Häntä hoiti Hämeenlinnan kaupunginlääkäri, säveltäjämestarin isä C.G.Sibelius, mutta lääkkeistä ei tuntunut juuri olevan apua. Adolf-tohtori yritti Pietarin-kirjeissään parhaansa mukaan rohkaista masentunutta veljeään. Hän antoi hoito-ohjeita ja lähetti joskus reseptejäkin. Adolfin kirjeiden suomenkieleen näyttää vieras kieliym-

Henrik ja Ulrika Selin
sekä heidän poikansa
Heikki Nikolai Selin

päristö vaikuttaneen, mutta ei suomenkielen oikeinkirjoitus muutenkaan ollut niihinaikoihin vielä kovin vakiintunutta. Seuraavassa muutamia näistä kirjeistä poimittuja otteita:

Preivistäs minä näen sen, että sinun rintakipus ei kuitenkaan ole niin suuri kuin minä epäilin sen selvityksen jälkeen kuin minä Sibeliukselta Sinun kauttas sain. Se on niinmuodon enemmän mielenmuutos, kuitenkin on se tauti sitä laatua, että se enemmän ja enemmän kevättä päälle pahemmaksi tule ja jäiden jättäissä kovemmalla on, jonka takia sinunkin pitää koittaa parastas, että päälle pitää Lääkäri neuvon ja lääkkeiden kanssa.

... tässä on päämahti se, että ruokalysti hyvä on ja siihen tarvitte olla hyvällä mielellä kansa, sillä ei surulliselle ruoka maita.

Sen taidan ainoastaan sano, että hätä ei ole suuri silloinkuin ruumis on muuten hyvässä lihassa ja voimassa. Hyvin tarpeellinen on, että kartta kylmän ilman sisään hengimisestä - nin kuin sitä tulee tekemään silloin kuin pakkasissa reisa ja mettässä käy. Keuhkotaudiissa pitää erinomattain se ilma, jossa hengittää, oleman raitis ja lämmin, niin myös ruoka oleman hyvin rasvanen. Niin muodon on hyvä lääkitys - sianliha potatin kanssa - maitoo juoda niin paljon jaksa päivän mittaan - tehdä snikkurityötä huoneessa pakkasilla, hakata hakoja suojalla - myös pitäsin sinun katto perään trassipohja makaushuoneessa olis kuiva ja hyvin tehty ja seiso korkeemman kivijalaan päällä, kuin se nyt on. Myös on hyvä, että hiero rinta joka toinen päivä ihrajan kanssa.

Minä kirjoitin siinä viimeisessä kirjassa, että pitää päälle ahkera lihavan raanimerikalaöljyn, selttteriveden ja maidon kanssa ja pulverin kanssa, jos yskittää ...

... ja meinaan niinkuin Sibelius, että se olis vallan hyvä Sinulle, että nyt kesäaikana suurien polttojen alla juoda maitovettä noin 6-8 klasia päivässä - muistain - maitovedeksi kuttun minä vettä kuin vilipimässä aina on näkyvä - joka on sitä sama kuin jää juusto tehdäissä tahi saadaan jos maitoon (viedään) pannaan pari lusikallista ettikaa ja ylöskiehutetaan - jonka jälkeen se juoksennut juusto pois-siilataan - ja se vesi, joka siitä jää pannaan pulloin ja pidetään kellarissa, että hyvänä pysy nautimisen ajaan.

Se on tosi, että Sibeliuksen lääkitys myös käy tähän taudin ja että se alkujan pane okselle kuinneikka tottu siihen. ... kuvotuksen ja oksentamisen taitaa vähentä seuraavilla troppilla otaen 5-6 tippaa kerrallan ynnä lääkityksen kanssa tuiku kohta sen jälkeen - niin että jos kerran on määrätty niin minä meinaan, että se on paras että pitää päälle, vaikka ei enemmän kuin yksi pullo, sillä koska sellaista lääkitystä tarvitaan keuhkotaudissa, sen tiedä joka lääkäri.

Adolf kirjoitti myös veljelleen terveyden estävän "meidä liikkikistun kanteen päälle naulaamisesta". Yllättävästi "liikkikistu" eli ruumisarkku tuli Adolfin kohdalle aikaisemmin kuin sairaan veljen. Adolf Selin oli syksyllä 1872 nimitetty Helsingin venäläisen sotilassairaalan ylilääkäriksi, mutta tätä virkaa hän ehti hoitaa vain vähän aikaa. Seuraavana kesänä hän sairastui lavantautiin ja kuoli Helsingissä 16.6.1873, 45-vuotiaana. Tohtori Sibelius oli kuollut jo 1868. Potilas, Henrik Selin, elää sinnitte- li tautinsa kanssa vielä neljä vuotta Adolf-veljensä kuoleman jälkeen ja ehti saavuttaa 56 vuoden iän.

Adolf-tohtori oli kantanut myös huolta Henrik-veljen ainoan pojan, isän- isäni Heikki Nikolai Selinin terveydestä. Hän kirjoitti:

- myöskin sanon, että aijallaan pitä otta tarkka varia piku Heikin ylöskasvattamisella, sillä hänellä on myös heiko rinta - niin että pelkään sen jos saa ajetuksen keuhkoihin niin ei se pääsen varsin siitä ja lopetta ennen aikojan elämänsä.

Adolf-sedän synkästä ennustelusta huolimatta Heikki Nikolai varttui ja vahvistui. Muistan hänet vanhana isäntänä, "pappana". Hän oli isänsä tavoin huonokuuloinen, mutta muuten pitkään melko hyväkuntoinen. Heikki Nikolai Selin kuoli talvisodan aattopäivinä ja oli kuollessaan lähes 89-vuotias.

RAUTAJOEN NAISET

Tyrvään Rautajoen kartanoon kuului seitsemän torppaa: Kovuranta, Myllymäki, Mäkelä, Lähteenmäki, Pelttari, Hasari ja Poussa. Viimeksimainittu on sukuni koti, jonka iso-isäni osti itsenäiseksi maaliskuun 15 päivänä 1919, siis jo ennen torpparivapautusta. Kalle Oskari Poussa kävi Rautajoessa emännän luona tekemässä kauppakirjat, mutta ei saanut niitä mukaansa, koska Selma Vitikkala ehdotti: "Kai sopii, Poussa, että teidän emäntä hakee nämä paperit?" Emännät, joilla kummallakin oli suuri lapsikatra, olivat aina olleet kunnioitettavissa ja hyvissä väleissä keskenänsä. Muutenkin talojen välinen suhde oli enemmän kuin kartanon ja torpparin.

Filosofian maisteri Helvi Eskola, joka on mm. tutkinut Tyrvään seudun nimistöä ja julkaissut aiheesta kirjan, antoi minulle luvan luovuttaa Orpanan käyttöön hänen muistelmansa äidistään ja äidinäidistään. Seuraavassa lyhennelmä Selma Vitikkalan ja hänen äitinsä Katariinan vaiheista.

Äitini syntyi Marianpäivän aamuna 23.3.1861, silloin Huittisten pitäjään kuuluneen Keikyän Kiviniemenkylän Uotilassa. Isä toivoi hänestä poikaa, koska perheessä oli jo tytär edellisestä avioliitosta. Odotetulle oli jo nimikin: Frans, mutta kun vastasyntynyt olikin tyttö, sai hän nimekseen Selma Fransiska.

Äidinäiti oli kotoisin Huittisista, Uudesta Uolasta: Katariina Kristiina Kallentytär, s.29.5.1837. Hänet naitettiin 16-vuotiaana Kalle Antti Korpelalle, joka oli kotoisin Kauvatsalta. Katariina oli lyömässä klootia poikien kanssa takapihalla, kun puhemies ajoi taloon.

Vanhemmat sanoivat ensin, ettei tyttö vielä ole naimiässä, mutta kun selvisi, kuka sulhasmies on, niin he tuumivat: "Kyllä mennä täytyy, kun rusthollarin poika tulee ruotutalosta naimaan." Jaamalan vanhaisäntä oli maaherratar Suoma Kytälle (Jaamalan tyttäriä) kertonut, että silloin kun Uolan Kaisa naitettiin väkisin Korpelan Antille, niin nuorikko ensimmäisenä iltana karkasi uudesta kodistaan ja hänet löydettiin ruispystyn alta ja tuotiin takaisin taloon. Tyttö pinosi sitten valtavan kasan tyyntyä väli-seinäksi vuoteeseen. Tämä avioliitto kesti viisi vuotta. Mieheensä kuoltua Kaisa palasi kotiinsa Uolaan.

Vuonna 1860 Katariina meni naimisiin Frans Heikki Heikinpojan kanssa,

ja hänestä tuli Uotilan emäntä. Tästä avioliitosta oli äitini Selman ohella tytär Pauliina, joka kuoli 3-vuotiaana. Äitini ollessa 5-vuotias isä kuoli, ja Katariina jäi 28-vuotiaana toisen kerran leskeksi.

Parin vuoden kuluttua Katariina meni kolmannen kerran naimisiin, nyt Kalle Antinpoika Klaavolan kanssa, ja he ostivat yhdessä Takkulan tilan. Se oli suuri, varakas talo Sammunjoen rannalla, komean puiston keskellä.

Takkulan Katariina (Kaisa) oli tarmokas nainen, pitäjän kuuluisin ja mah-tavin emäntä, josta kierteli monia juttuja. Äiti kertoi hänen sanoneen: "Yks se on jota talossa pelätä täytyy ja se oon meillä minä." Hänen miehen-sä Kalle Takkula taas oli mitä hyväluonteisin, alistuen Katariinan valtikan Joskus hän sentään ryhdistäytyi vastustamaan Kaisaansa. Niinpä tämä oli kerran kieltänyt Selma-tyttäreltään pääsyn johonkin huvitilaisuuteen. Kun pappa oli nähnyt Selman mielen sinne kovin palavan, hän oli sanonut: "Saat sinä kerran mennä minunkin luvallani."

Katariinan ja Kallen avioliitosta oli kuusi lasta, neljä tytärtä ja kaksi poikaa. Heistä vain pojat Kalle ja Ilmari elivät täysi-ikäisiksi.

Äitini Selma kasvoi siis vauraassa talossa, omien sanojensa mukaan onnelli-sissa oloissa, mutta kuusivuotiaana hän koki nälkävuosien murhenäytelmän. Päivät päästään kulki loputon jono nälkäisiä ihmisiä ruokaa pyytäen. Takku-lassa annettiin jokaiselle keittoa ja leivänpala ja lähetettiin edelleen. Eräänä päivänä Selma-tyttönen seisoi keittiön portailla ja ojensi nälkäi-selle kokonaisen leivän. Tästä hän sai selkäsaunan. Annokset täytyi sään-nöstellä, jotta antamista olisi riittänyt kaikille.

Kun Huittisiin perustettiin kansakoulu, oli äiti sen ensimmäisiä oppilaita. Hänen velipuolensa Kalle ja Ilmari lähetettiin oppikouluun, jonne opinha-luisella talontyttärellä ei ollut mahdollisuutta päästä. Äiti sai kuitenkin jonkinverran yksityisopetusta, mm. ruotsin kielessä.

Nuorelta ja kauniilta Takkulan tyttäreltä ei kosijoita puuttunut. Naima-tarjoukset tehtiin etupäässä puhemiehen välityksellä. Moni sai lähteä tyhjin toimin. Kerran, kun vanhempien mielestä oli tehty erityisen sopiva tarjous, eikä Selma ollut tietääkseenkään, Katariina-äiti sanoi: "Luuleks niitä aina piisaavan?" "Kyllä niitä piisaa", Selma vastasi nuoruuden yli-mielisyydellä.

Erästä kosinnasta Selma kirjoitti ystävättärelleen: "Sen minä hyvin tie-dän, että se talo on luonnonihanalla paikalla ja sen tiedän myöskin, että se mies on tavoiltaan siivo ja juomaton, mutta hänen käytöksestään en oikein tiedä. Ja hänen ulkonäkönsä ei ole (kuten miehen tarvitseisi) reipas

ja miehuullinen. Sananlasku sanoo: 'joka paljon valkkaa, saa pahan palkkaa', mutta eihän Jumala suo minun kohtaloni niin käyvän. Jos nämä kaikki antaisin jäädä sillensä, mitä minulle näihin asti on ollut tarjolla, sillä totta maailmassa löytyy sekin, jolle kaikella rakkaudella voin antaa sydämeni."

Se löytyi sitten Kalle Fabian Rautajoesta, joka matkallaan sisarensa luo yöpyi Takkulan kestikievarissa ja siellä ihastui talon tyttäreeseen. Parin viikon päästä Rautajoen uskottu ja arvossapidetty työmies Kustaa Kallio saapui Takkulaan kosimakirje mukanaan ja palasi takaisin myöntävä vastaus taskussaan.

Kun äiti oli 14-15 vuotias, Takkulaan oli tullut nainen, joka välttämättä halusi povata hänelle. Nainen ennusti, että Selma menee 19-vuotiaana naimisiin vanhemman miehen kanssa, tulee emännäksi taloon, johon mennään siltaa pitkin, ja joka on järven rannalla. Jää leskeksi ja menee uudelleen naimisiin, saa yhteensä kaksitoista lasta, ja niistä nuorin on poika, ja hän kuolee noin 70-vuotiaana. Ennustusta silloin kaikki nauroivat, mutta me nyt tiedämme, että se meni melkein täysin toteen.

Kun Selma Takkula tuli Rautajokeen, oli Rautajoki ulkonäöltään toisenlainen kuin tänä päivänä. Rakennusryhmää hallitsi kihlakunnantuomari Sandemarchin 1760-luvulla rakennuttama päärakennus, joka käsitti nykyisen rakennuksen ns. vanhan puolen. Siinä, missä nykyisin on isän istuttama lehmusrivi, oli toinen kaunis, vanha "pykninki", alanen puoli, jossa asui vanha emäntä, Teiskon Isolta Koverolta tullut Anna Katariina Juhantytär, jota äiti suuresti arvosti ja kunnioitti.

Jos talon piiri ja näkö poikkesivat nykyisestä, niin yhtä valtava on muutos talon elämässä ja taloudessa. Kun kaikki maataloustyöt tehtiin käsivoimin, tarvittiin paljon työväkeä, joka oli talon ruoassa. Oli monenlaisia apuimiä, pyykkäreitä ja muita. Pyykkiä pestiin monta päivää. Pirtissä asui 5-6 renkiä, navettatöitä hoitivat karjakko ja 4-5 apulaista. Keittiössä touhusi "köksä", joka laittoi väen ruoan. Lisäksi oli sisäkkö, joka huolehti talon siisteydestä ja lämmityksestä, auttaen samalla emäntää moninlaisissa puuhissa.

Kun ennen vapaussotaa perheeseen kuului 13 henkeä ja talossa kävi valtava määrä vieraita ja sukulaisia, vaadittiin emännältä paljon suunnittelua ja johtamistyötä. Sen lisäksi emännän tehtäviin kuului perheen pito- ja liinavaatteista huolehtiminen. Myös hän huolehti puutarhasta, ruoan hankimisesta ja varastoimisesta sekä huoneiden sisustamisesta. Suurten teurastuspäivien jälkeen oli oli makkaroiden teko, lihojen suolaaminen ja

ja saippuan keittäminen ja monet muut työt. Aikaa piti vielä riittää vieraille, alustalaisille, moniin harrastuksiin js ennen kaikkea miehelle ja lapsille.

Äiti tuli siis 19-vuotiaana Rautajokeen emännäksi. Hänen miehensä Kaarlo Rautajoki oli häntä 17 vuotta vanhempi hienoluonteinen talonpoika, joka oli myös valtiopäivämies. Nuori tyttö tapasi hänessä valistuneen miehen, jonka turvalliseen huomaan voi sitoa kohtalonsa.

Kalle Rautajoki oli aikaisemmin ollut naimisissa Loviisa Juhontytär Kaukolan kanssa. Tämä oli kotoisin Sahalahdelta, Savolan talosta. Selma tuli tästä avioliitosta syntyneiden 5-vuotiaan Fannyn ja 2-vuotiaan Kallen äidiksi. Lapset rakastivat häntä kuin omaa äitiään.

Onnellista avioliittoa kesti lähes yhdeksän vuotta. Se katkesi perheen isän äkilliseen kuolemaan. Äiti jäi yksin viiden pienen lapsen kanssa. Hänestä tuntui, ettei hän enää jaksaa asua talossa, jossa oli elänyt niin onnellisena, ja hän kävi katsomassa taloja muualta. Muuttamisesta ei onneksi tullut mitään. Talonpito alkoi taas sujua tilanhoitajien avulla.

Oltuaan kahdeksan vuotta leskenä äiti meni uudelleen naimisiin, edellisen miehensä sisarenpojan Fredrik Werner Vitikkalan kanssa. Tästä avioliitosta meitä sitten oli seitsemän lasta. Tämä toinen avioliitto päättyi kohtalokkaalla tavalla 1918, kun isä sekä Aaro- ja Yrjö-veljemme murhattiin. Äiti jäi toisen kerran yksin, nyt kuuden alaikäisen lapsen kanssa.

Ennen tätä järkyttävää menetystä äidin oli pitänyt luovuttaa kuolemalle kolme alle kymmenvuotiaasta lasta. Lisäksi hänen vanhin poikansa Lauri, joka opiskeli Sveitsissä eläinlääkäriksi, sairastui keuhkotautiin ja kuoli vuonna 1903 Davosissa, 21-vuotiaana. Äiti sai järkyttävän ilmoituksen, että poika on kuolemaisillaan vieraalla maalla. Hän lähti heti tiedon tultua Kalle-veljemme kanssa pikaisinta tietä Sveitsiin. Kun he saapuivat perille, Lauri oli juuri kuollut. Äidin suru oli lohduton. Hänen elämässään oli monia raskaita aikoja, mutta ihailtavalla uljuudella ja tahdonvoimalla hän suoriutui kovimmistakin kohtalon kolhaisuista. Lasten tähden oli jaksettava.

Äiti ehti olla mukana myös monissa pitäjän ja seurakunnan riennoissa. Kirkkoherra Bäckin aikana hän otti innokkaasti osaa seurakuntatyöhön. 1920-luvulla hän kuului kunnanvaltuustoon ja eri koulujen johtokuntiin. Lottatyössäkin hän oli innokkaasti mukana. Äidin emännöys kesti 55 vuotta ja se sattui Suomen historian erääseen vaiherikkaaseen aikaan. Valveutuneen kodin henkisesti vireänä emäntänä hän eli mukana suuret murrosajat.

Kymmenen nuoren lapsen Surullinen kuolema,

jotfa

Judet ovat surmanneet

viimekuluneina aikoina

Länsi-Suomen rannoilla Turun läänissä.

I. Alkulause.

II. Walitus.

III. Pohdutus.

Kirjoittanut

Ranskan parasta harrastava henkilö.

Sinta 15 penniä.

Parisissa,

Th. Tigerstedtin kirjapaino, 1880.

Kirjoittajan kustannuksella.

I. Alkulause.

Rakkaat Suomalaiset! Ikävältä ja surettavalta kuulun ne surusanomat, joita viime-kuluneina aikoina on usein ollut sanomitten palstoilla luettavana: „taas on susi syönyt lapsen“. Tällaiset murheelliset sanomat kaikuivat korviimme Behmaan, Mynämäen ja Maskun kihlakunnista ja osittain muistakin kunnista Länsi-Suomen rannoilla Turun läänissä. Hallitus on jo ryhtynyt petojen hävittämistoimeen. Mutta ryhtyköön kunnat myöskin ankariin ponnistuksiin, alkäämme olko Europan häpiän alaisina, waan näyttäköömme että sen pohjois-osassa löytyy miehiä, joilla on isien into, urheus sekä rakkaus rinnoissa. Nämä rivit olen piirtänyt sillä wahwalla toiwolla, että jokainen kansalainen, ei ainoastaan Länsi-Suomessa, waan koko armaassa maassamme, ryhtyisi puolestaan tekemään sen mitä woi ja aikoin saa susien julmien hävittämiseen.

G. W. Gustafsson.

II. Walitus.

Nuotti: Aita mun kirkui tähtemään j. n. e.

1 w.

Kun muistan aikaa mennyttä,
Ja vuotta tahta viimeistä,
Niin murhe murtaa mieleni,
Walitus waistaa lieleni.

2 w.

Ei sodat ole rajittan',
Ei' fatowuodet ahdistan',
Waan yksi onpi asia,
Jonka nyt ahwon ilmoittaa.

3 w.

Nyt kuuluu huuto haitia,
Walitus sangen waitia,
Länsi-Suomen rannoilta,
Monesta seurakunnasta.

4 w.

Kun judet ovat tappaneet,
Lapsia Suomen raadelleet,
Mont' isän, äidin armasta,
Seärjinyt kuollon tauhian.

5 w.

Syll' onpi jefin haitiaa,
Mielestä monen waitiaa,
Kun kuollo tauti vuoteelta,
Omajen tempaa tuonelaan.

6 w.

Waan jina saawat syleistä,
Wanhemmat rakkaat janella:
Hywästi armas lapsemme,
Sitnäsi kiinni painamme.

7 w.

Waan kuinka se on surtia,
Kun kuollon täytyy kulkea,
Peto se metsään kantelee,
Ja siellä ruumiin raatelee.

8 w.

Ei isät, äidit syilleet,
Ei weljet, siskot kätelleet,
Waan pedon julman hampaisa,
Sai lapsi raukat surmansa.

9 w.

Nyt walittaapi waitiast',
„Mont' isää, äitii haifiast',
Murheesta murtun mielenne,
Judet on syöneet lapsenne“.

10 w.

Sen surematta olla woi,
Kymmenen on jo tullut pois,
Armaita Suomen lapsia,
Petojen julmain faallina.

11 w.

Sanomis' on jo sanottu,
Pitäjät, kylät mainittu,
Ja lasten ijät, kodit kans',
Palstoilla seisoo paikallans'.

KARJALAINEN SUDENKAATAJA

Matti Koittola oli löytänyt vanhojen kirja-aarteidensa sivuilta edellä olevat arkkivirret Länsi-Suomen susien tuhoista yli 100 vuotta sitten. Ne toivat mieleeni kaukaisen sukulaiseni, jolla oli "isien into, urhous ja rakkaus rinnassa" ja joka "ryhtyi puolestansa tekemään sen, mitä voi ja aikoin saa susien julmien hävittämiseen". Tämä mies oli Ignoi Vornanen..

1800-luvulla suurpedot olivat levittäytyneet Suomessa vielä ympäri maan aina eteläisimpiä alueita myöten. Ne aiheuttivat myös paljon tuhoa, sillä virallisen tiedon mukaan pedot surmasivat 1858-62 yhteensä 17000 kotieläintä. Siksi niitä metsästettiin paljon ja määrä väheni koko vuosisadan ajan. 1848-50 tapettiin maassamme vuosittain 665 sutta, 1870-luvulla noin

12 w.

En niitä enää ilmoita,
Waan vanhemmille kirjoitan,
Warielkaat lapset harittaasti,
Ratfelkaat perään tarkasti.

13 w.

Sill' peto wäijyy saalistaan,
On ijojakin ahdistan',
Siis ompi syhtä waroilla
Kyll' olla torpiis', taloisia.

14 w.

Ei ennen poijes pakene,
Kun kinnat takaa ajelee,
Häpiä poijes poistakaat,
Sulmurit pedot tappakaat.

15 w.

Nä wärsyt olen kirjoittan',
Ja tiedoks' kaitille ilmoittan',
Et' Länsi-Suomen rannoilla,
Kulkee petoja julmia.

III. Lohdutus.

Muutti: Nyt nouse kania kallis j. n. e.

1 w.

Wailma pauhaawainen,
Ei murhees lohduta,
Sen ilo katoowainen,
Ei tetaän rannoita.

2 w.

Jos murheen tähden tähtyy
Wanhempain kärkeä,
Niin lohdutus se löytyy,
Sanassa pyhässä.

3 w.

Älä ite isä rakas,
Waan turwaa sanahan,
Sill' yhti ompi taiwaas',
Uinoa auttajan.

4 w.

Älä ite äiti armas,
Waan ites' lohduta,
Sä kohtaat kerran taiwaas'
Snn lapses raffahan.

5 w.

Kyhyneles pyhi poijes,
Weli ja siskoinen,
Kukous tuskas', murhees',
Rauhoittaa sydämen.

6 w.

Kohtaamme kerran taiwaas',
Ne lapset ilosja,
Kun peto ryöstä poijes,
Wanhemmilt' raffailta.

7 w.

Ei fiellä murhe waiwa,
Ei pedot raatele,

Siell' lapset pienet aina,
Skitosta weisaillee.

8 w.

Kukous jaiwa wahwa,
Täällä murheen laaksoissa,
Sen siihen turwaa aina,
Se kulkee kotia.

9 w.

Pyhtäkäämm' kumppaniffi,
Maffalle kansamme,
Ueko ja toivo wiissi,
Yhdistä seuramme.

10 w.

Armosta isä taiwaas'
Kaittia lohduttaa,
Murhees' ja tuskas', waiwaas',
Sydämet wirwoittaa.

11 w.

Rakkaus wihan, wainon
Poijes poistakoon,
Kukous, ueko, toivo,
Sydämes' asukoon.

12 w.

Niin kerran taiwaan saties',
Me yhteen tulemme,
Kunniass' pyhäin paries'
Sitosta weisaamme.

200, 1880-luvulla vajaa 100 ja 1890-luvulla vain 12. Tilanne oli siis jo huomattavasti rauhoittunut 1880-luvulle tultaessa. Pahinta oli kuitenkin se, että vaikka sudet kävivät yleensä hyvin harvoin ihmisen kimppuun, talvella 1881-82 ne surmasivat Turun ympäristössä 22 lasta. Todennäköistä on kuitenkin, että surmaajasusia oli silloin vain yksi, joka kaiken tämän tuhon sai aikaan. Aikaisemminkin tällaisia surmatöitä oli tapahtunut, kuten v. 1880 painettu "Surullinen kuolema"-teksti osoittaa.

Ei siis ihme, että näillä seuduilla sutta vihattiin. Niitä yritettiin hävittää mm. myrkyillä, jotka kuitenkin joskus joutuivat muidenkin, viattomien eläinten tuhoiksi. Valtio korotti tapporahan 200 markkaan. Paikalliset miehet eivät kai saaneet tarpeeksi petoja hengiltä, koska Venäjältä saakka tuotettiin seudulle ammattitappajia, lukasheja. Mitä nämä saivat aikaan, ei ole tiedossani, mutta jotain tiedän Ignoi Vornasen ja hänen poikiensa Petrin ja Jyrkin toimista.

Ignoi Vornanen syntyi Korpiselän Tolvajärvellä Jeolo Vornasen poikana v. 1829. Noilla seuduilla oli jokaisen pojan opittava metsästäämään, sillä saloilta saatava riista oli hyvin tarpeellinen ruoan lisä. Petojen tapporahat ja turkisten myynnistä saadut tulot olivat hyvin tarpeellisia. Metsästystaidon oppi myös Ignoi. 14-vuotiaana hän kaatoi ensimmäisen karhun huhdan laidassa. Tästä alkoi varsinainen metsämiehen ura.

Kerrotaan, että ollessaan kerran poikasena menossa koiransa kanssa metsälle, tuli häntä vastaan kelmi kylänmies ja kysyi kierosti: "A mezällegö olet, poikaseni, mänössä?" Ignoi myönsi sinne menevänsä. Sinä päivänä hän ei saanut yhtään oravaa, vaan palasi tyhjin toimin kotiin. Kerrottuaan siellä päivän tapahtumat, arvasivat kaikki, että pojalle oli tehty koiruutta. Tuo kiero naapuri oli lumonnut metsän.

Ignoista kehittyi taitava metsänkävijä. Ei hänen tarvinnut koskaan suuria saloja samotessaan eksymistä pelätä. Hän tiesi vaistomaisesti aina oikean suunnan. Metsästysalue laajeni jatkuvasti, niin että se lopuksi käsitti koko Etelä- ja Keski-Suomen. Kun veljesten kasvaessa häntä ei enää tarvittu kotitöissä, antautui hän tosissaan suurriistan pyyntiin. Nuorena hän oli soittanut kannelta, mutta lopetti sen kumminsa kehoituksesta eikä sen jälkeen enää kanteleeseen koskenut. Isän kuoltua talo jäi Ignoille. Vaikka hän kulkikin paljon metsillä, ei talon vauraus siitä heikentynyt, kuten eräät tarinat osoittavat.

1880-luvulle tultaessa Vornanen oli tunnettu metsästäjänä Aunusta, Karjalan kannasta ja Savoa myöten. Olipa keisarikin hänen taitoihinsa tutustunut, sillä hän oli kerran keisarin kanssa karhua pyydystämässä Kivenavalla.

Kun susisota oli kuumimmillaan, meni Vornasen hyvä tuttava arkkitehti ja kirjailija Jac. Ahrenberg senaattori Nykoppin luo ehdottaen, että Vornanen palkattaisiin petoja hävittämään. Hän esitti asiansa niin vakuuttavasti, että Ignoi Vornanen ja hänen poikansa Petri ja Jyrki kutsuttiin tähän tehtävään talvella 1881.

Mennessään metsästysmailleen poikkesivat Vornaset Helsingissä. Eliel Vartiainen kertoo tästä käynnistä:

Senaatin talousosastoon, jonne Ignoi ohjattiin, kokoontui pian korkeita herroja huoneen täydeltä, mitkä uteliaisuudesta katsomaan min-käläinen oli "mies sivistyksen rajojen ulkopuolelta", mitkä taas ol-len itsekin pikku metsästäjiä, halusivat tutustua suurmetsänkävijään. Ignoita pyydettiin seuraavanakin päivänä tulemaan ja kolmantena päi-vänä pidettiin hänelle illalliset puheineen ja maljoineen. Oli se-naattoreja ja muita arvovaltaisia kansalaisia, silloista ruotsalais-ta yläluokkaa, keskellään kutsuvieraana ja juhlinnan kohteena sarka-pukuinen korven mies, jolle ajan kulttuuri oli aukaisematon kirja. Ignoi Vornanen ei ollut ainoastaan verraton metsänkävijä, vaan myös erikoinen persoonallisuus, mies heimopäällikön luontoinen ja voimai-nen, runomaiden mies, jolla oli vielä kalevalaistakin kajastusta. Ja samalla rakastettava ihminen, välitön ja rehti. Varmaankin hän oli epäkansallisille helsinkiläisherroille melkoinen arvoitus.

Saavuttuaan Turkuun Vornaset tapasivat Turun läänin kuvernöörin, kreivi Creutzin. Kreivi oli hieno, oppinut ja vanhan kansan runouteenkin jonkin verran perehtynyt ylimys. Hän haetutti Ignoin omilla vaunuillaan kutsuihin jossa tämän oli, tahtoi tai ei, esitettävä pari loitsua. Loitsut lienevät tulleet katsojille mieleen siksi, että eräät Ignoin sukulaiset olivat kuu-luisia parantajia ja taikojia. Olipa eräs heistä käynyt näyttämässä kyky-jään myös turkulaisille. Varsinkin läsnäolleiden naisten pyynnöstä hänen oli kerrottava karhunmetsästyksestä Aleksanteri II:n kanssa.

Maaherra antoi Ignoin pyynnöstä pikakuulutuksen, jolla kiellettiin myrkkyjen pitäminen tietyillä alueilla. Tätä käskyä kuitenkin rikottiin ja Vornanen menetti korvaamattomat koiransa Meskin ja Mosjkan keskellä pa-rasta pyyntikautta. Petrin ja Jyrkin osalle tuli tämän jälkeen "koiran virka". Koirien menetys häytti metsästystä, mutta aikansa he Varsinais-Suomen metsiä samosivat ja useita susia ja ilveksiä ampuivat.

Kaatopalkan maksamiseen osallistuivat sekä kunnat että valtio. Kun työ oli tehty, alkoivat kunnat tinkiä omasta osuudestaan. Asia pitkistyi ja kesti vuosia, ennenkuin ruotsinkieliset "rotokollat" saapuivat Korpiselän

vallesmannille. Mutta Vornaset sattuiivat silloin olemaan tavanmukaisella talvihiihdolla muualla Suomessa ja paperissa määrätty maksatusaika meni umpeen. Jäännöserän, 2000 markan saaminen näytti toivottomalta. Silloin puuttui asiaan Sortavalassa asuva Karjalan ja Vornasten suuri ihailija ja ystävä O.A. Hainari. Kun kirjeet eivät auttaneet, hän matkusti Helsinkiin asianomaisen senaattorin puheille. Tämäkin lämpeni asialle, iski nyrkkinsä pöytään ja huudahti: "Puhukoot parakraafit mitä hyvänsä, Vornasten on saatava rahansa vaikka kivenkolosta."

Rahat tulivatkin, mutta niitä ei Ignoi ennättänyt saada, sillä ollessaan sienimetsässä Taipaleenvaaralla, hän sai ankaran vatsataudin, toisen selityksen mukaan suolisolmun, toisen mukaan umpisuolentulehduksen ja menehtyi siihen 1889.

Elämänsä aikana hän oli kaatanut 70 karhua, 400 ilvestä, sekä suuren joukon susia, hirviä ja peuroja. Nykyajan luonnonsuojelija kauhistelee tällaisia lukuja, mutta ihmisten arvostukset, elinmahdollisuudet ja tavat noilla köyhillä rajaseuduillaolivat 100 vuotta sitten toiset kuin meillä, jotka nyt kirjoituspöytäme ääressä susia suojelemme.

Ignoista esittää tuntematon kirjoittaja sanomalehti Laatokassa v.1913 seuraavan kuvauksen:

Ignoi oli täydellinen metsämiehen perikuva, voimakas ja kestävä ruumiiltaan, hilpeä ja vaatimaton, avomielinen ja suora luonteeltaan. Aina hän säilytti tyyneytensä ja arvokkuutensa liikkeipa missä hyvänsä. Vaan hän olikin vaaroissa karaistu mies, synnyinseutunsa heimopäällikkö.

Petri ryhtyi isänsä kuoleman jälkeen maanviljelijäksi. Jyrkiä, joka parhaiten oli perinyt isänsä erämiesluonteen ja taidon, kehoitti Hainari hakemaan metsänvartijaksi Korpiselän metsiin. Sitä hän itsekin halusi. Mutta hakemuksen tuli olla omakätinen eikä Jyrki osannut kirjoittaa. Hän meni Sortavalaan Hainareille kotikouluun. Urakka oli kova, kovempi kuin viikkoinen ilveksen ajo, mutta hän oppi kirjoitustaidon ja sai viran asemapaikkanaan Honkavaara koskemattomien riistarikkaiden salojen keskellä.

Tietokoneenkäyttö sukututkimuksessa

Monella henkilöllä on pelkoa tietokonetta kohtaan ja vääriä luuloja sen käytön vaikeudesta. Myös hinnoista liikkuu monenlaisia huhuja ja kerrotaan lukuja, joita maksettiin monta vuotta sitten. Kovan kilpailun seurauksena sekä tietokoneiden että oheislaitteiden hinnat ovat romahtaneet ja varustelutaso on noussut huimasti.

Tietokone ja siihen liitetty kirjoitin muodostavat nykyaikaisen laitteiston, jota sukututkija käyttää kirjoituskoneena ja tiedontal-
lentimena. On turha pelätä, että käyttö olisi vaikeaa. Aluksi pitää tietysti opetella muutama toimenpide, mutta ne muuttuvat tiedostamattomiksi rutiineiksi vähän ajan kuluttua. Kukapa autoa ajassa huomauttaa vaihtaneensa eri vaihteelle, vaikka sekin toimenpide autokoulun ensimmäisellä ajokerralla tuntui oudolta. Vaikeinta aluksi saattaa olla luopuminen omasta määräämishalusta ja tottua siihen, että täytyy nöyrästi totella koneen käyttöohjeita ja ohjelmoitsijan määräyksiä.

Laitteiston valinta

Tekstinkäsittelyyn, jota sukututkijan työ tietokoneen äärellä on, riittää mainiosti PC (Personal Computer) tason tietokone, jossa on vähintään 640 kB keskusmuistia ja nykyisin kellotaajutta 8-12 MHz. Kiintolevy eli kovalevy nopeuttaa toimintoja, mutta ei ole ainakaan aluksi välttämätön, sillä yleisin tekstinkäsittelyohjelma WordPerfect versio 4.2 toimii koneessa, jossa on kaksi levyasemaa. Samoin toimii sukuohjelmiston versio V.3.3.

Hinnaltaan huokeampia ovat ns. kloonit, jotka eivät ole aitoja IBM koneita, vaan yhteensopivia niiden kanssa. Ostohetkellä pitää saada varmuus siitä, että kone on todella yhteensopiva, muuten eivät ohjelmat toimi täydellisesti ja seurauksena on vain harmia. Tärkeää on myös varmistua siitä, että käyttöjärjestelmä on MS-DOS (Microsoft Disk Operation System) yhteensopiville koneille. Alkuperäisten IBM-koneitten käyttöjärjestelmä on PC-DOS. Sekin kyllä toimii useissa yhteensopivissa. Korostan tätä siksi, että eräät suureltaan valmistajat eivät ole maksaneet lisenssimaksua järjestelmän kehittäjälle Microsoftille, vaan ovat väärin säästään ryhtyneet itse muuttamaan käyttöjärjestelmää ja sen seurauksena kone yllättäen toimii puutteellisesti. Kone saattaa määrätyn käskysarjan jälkeen mennä lukkoon tai toisinaan hävittää tallennettuja tietoja.

Riittävän hyvän yhteensopivan koneen saa nykyisin noin 5000 mk hinnalla musta-kelta näytöllä. Näyttö on kuvaruutu, jossa teksti näkyy. Mielestäni kalliimpi värinäyttö on täysin turhaa ja moni pitää valko-musta näyttöä hyvänä. Siinä on valkoisella pohjalla mustat kirjaimet niinkuin paperilla. Ne rahat, jotka säästyvät värinäytöstä, kannattaa sijoittaa kirjoittimeen. Kirjoittimen jälkeen arvostellaan ja hyvä jälki tuo arvoa sukututkimukselle.

Olen kokeillut erilaisia kirjoittimia ja tämänhetkisen mielipiteeni mukaan suosittelen ensimmäiseksi kirjoittimeksi 24 neulaista matriisikirjoitinta. Nykyään ei enää kannata ostaa 9 neulaista vaikka saisi puoli-ilmaiseksi. Jälki on niin paljon huonompaa. Tässä kirjoitintyyppissä on piikkejä eli

neuloja, jotka iskevät pisteitä paperiin värinauhan läpi. Onhan se selvää, että 24 neulaa iskee pisteitä tiuhempaan kuin 9 neulaa. Vaikka neuloja onkin eri valmistajien kirjoittimissa yhtä paljon, on jäljessä suuria eroja. Ne johtuvat rakenteesta, iskevän pisteen koosta ja iskuvoimasta. Ennen ostopäätöksen tekoa kiertäkää monessa liikkeessä silmät avoinna ja kriittisinä, arvostelkaa kirjoitusjälkeä ja kyselkää kirjasinmalleista.

Matriisikirjoittimissa käytetään usein rei'itettyä jatkolomakepaperia, mutta huolitellussa tuotteessa on irtoarkki parempi. Näiden käyttö on uusissa kirjoittimissa helposti mahdollista, sillä kirjoittimissa on arkinpysäköinti (paper park) toiminto. Irtoarkki vain kevyesti asetetaan telan päälle ja napinpainalluksella kirjoitin vetää arkin sisään. Kirjoittimen valinnassa pitää vielä ottaa huomioon, mitä alkuperäistä kirjoitinta se emuloi eli matkii. Näistä asioista saa selvää kirjoittimen esittelylehtisestä ja alan ammattilehdistä. Hinta vaihtelee 3000-3500 mk vaiheilla ja tarjouksiakin on silloin tällöin. Kovan kilpailun takia nyt saa hyviä kirjoittimia halvalla. Käykää vaikkapa kirjastossa luke-massa Tietokone lehden mainoksia ennen ostoa.

Olen kertoillut muutamista tietokoneen käyttöön ja hankintaan liittyvistä asioista ja varoitellut vaaroista. Tampereen Sukututkimusseurassa on jo useita tietokoneen käyttäjiä, joiden puoleen voi kääntyä neuvoa kysyen. Hyöty koneen käytöstä on niin suuri, että kannattaa opetella muutama komento. Lisäysten ja suurienkin korjausten teko on vaivatonta, mekaanisella käsikirjoituskoneella niitä ei voisi edes ajatellaakaan.

Sukutietojen tallentamiseen on käytettävissä monia eri keinoja. Yhä yleisin tapa on kirjoittaa käsin valmiiksi painetuille kaavakkeille, joita ovat laatineet Suomen Sukututkimusseura, mormoonit, sukuseurat ja yksityiset henkilöt kukin makunsa mukaan. Niiden varjopuoli on siinä, että niitä on vaikeahko korjailla ainakaan siististi ja uusien henkilöiden lisääminen väliin hankalaa. Yhteistä kaikille on, että henkilön kaikkia lapsia ei saada esitetyksi, vain koetin esivanhempi.

Tietokoneharrastajilla on korjailu ja tietojen lisääminen helppoa. Sensijaan on vaikeuksia skandinaavisten kirjaimien ä:n ja ö:n kanssa, jos yrittää käyttää englannin kielisiä ohjelmia. Niitä olisi Amerikasta saatavissa paljonkin lähinnä mormoonien kehittämiä. Maailman eniten käytetty sukututkimusohjelma PAF, Personal Ancestral File, on kuitenkin suomalaisten kannalta käyttökelpoton ääkkösten takia. Monet tietokoneen käyttäjät ovat siksi Suomessa tehneet kortisto-ohjelmilla, esimerkiksi dBASElla, omia sovelletuksia. Niille on ominaista korttipohja, joka vie paljon tilaa tietokoneen muistista, jos ovat jotenkin riittäviä ja siltikään ei niihin mahdu juurikaan vapaata tekstiä. Usein käy niinkin, että henkilöstä on vain nimi ja syntymäaika tiedossa ja tulostettaessa paperiarkilla näkyy edellämäinitut tiedot lopun ollessa tyhjää.

Sukutietotekniikka ry on tuonut Ruotsista ohjelman, jonka se on suomentanut ja myy sitä nimellä Sukuohjelmisto V.3.3. Vaikka siinäkin on kehittämisen varaa, on se tähän asti tuntemistani paras. Se ei ole kortistopohjainen, vaan henkilön tietoja syötetään niin paljon kuin niitä on sukututkimuksessa löytynyt, pelkästä nimestä alkaen pieneen sukukertomukseen asti. Nykyinen versio on tarkoitettu levykekoneille ja kyselee turhan usein A: tai B: asemaa käytettäessä kovalevykoneissa. Kyselyn voi ohittaa painamalla enter-näppäintä ja ensi keväänä valmistuvassa versiossa tämäkin vaihe jää pois.

Ohjelman avulla voidaan :

1. Tallentaa ja korjailla sukututkimustietoja
2. Tulostaa tiedoista esi- ja jälkipolvitauluja
3. Tulostaa taulut teksti- puu- tai kronologisessa muodossa
4. Valita tiedot, jotka tulostuksessa esitetään
5. Tehdä henkilö- ja paikkakuntahakemistoja
6. Ottaa huomioon ns. esvanhempainkato
7. Käsitellä lähdevitteitä
8. Etsiä ja katsella vapaasti tallennettuja tietoja
9. Siirtää tauluja muihin ohjelmiin tai kirjapainoon

10. Selvittää, missä vielä tarvitaan lisätutkimuksia

Ohjelma toimii täydellisesti vain IBM ja yhteensopivissa koneissa. Macintosh koneille on saatavissa ruotsinkielinen versio ja Commodore 64 koneissa se tulostaa vain esipolvitauluja.

Sukutauluja tulostettaessa voidaan lähtöhenkilöksi eli koetiksi valita kuka tahansa tiedostossa oleva ilmoittamalla hänen numeronsa. Ohjelma tekee väliaikaisen tiedoston, johon se kerää tauluun kuuluvat tiedot. Ne ovat ikäpolvijärjestyksessä ja ne pitää laittaa aakkosjärjestykseen toiminnon 20 avulla ennen hakemiston tulostusta. Hakemisto täytyy tulostaa välittömästi taulujen jälkeen niinkauan, kun väliaikaistiedosto sisältää hakemistoon halutut tiedot. Toiminnolla 8 voidaan tulostaa luettelo kaikista ryhmän henkilöistä numerojärjestyksessä ja aakkostaa toiminnolla 20. Kun käynnistetään tulostus aakkosjärjestykseen tässä tapauksessa, vastataan ohjelman kysymykseen r, h tai p on valittavissa tauluja tulostettaessa.

Henkilöt sijoitetaan ryhmiin ohjelman sisällä. Ryhmä voi sisältää 990 henkeä ja ryhmiä voi olla 32000. Suurikin sukurikirja voidaan siis saada kokoon tällä ohjelmalla. Ensiksi käyttäjä antaa jokaiselle henkilölle numeron ja se toimii tunnistimena ja hakuavaimena. Henkilön tiedot kirjoitetaan vain kerran ja ne löytyvät numeron avulla. Sidottaessa henkilö sukulaisiinsa ilmoitetaan isän, äidin, puolison ja lasten numerot asianmukaisessa järjestyksessä ja ohjelma löytää kyllä omaiset kunhan vain numero tulee oikein kirjoitetuksi. Jos numeroa kirjoitettaessa tulee virhe, tulee tietysti väärä henkilö sukulaiseksi.

Numerointitapoja on monia ja kukin pitäköön tapansa, mutta eräs hyvä tapa on sellainen, että numero 1 on henkilö, josta jälkipolvitaulua aletaan rakentaa. Isä on 2, äiti 3, isoisä 4, isoäiti 5, vaari 6, mummo 7, isoisän isä 8 jne. Miehillä on parillinen numero, naisilla pariton.

Ohjelmaa myydään vain Sukutietotekniikka ry:n jäsenille, koska siloin vältetään liikevaihtoveron maksaminen ja tekijänoikeusmaksut. Jäseneksi voi liittyä maksamalla jäsenmaksun 60 mk vuodelta 1990 yhdistyksen tilille, SYP-Kruunuhaka 212621-14373. Ohjelman hinta on 500 mk, sukuyhdistykset voivat liittyä Sukutietotekniikan jäseniksi ja maksamalla 1500 mk saavat kolme ohjelmaa vapaasti käytettäväksi sukuseuran jäsenten keskuudessa.

Sukutietotekniikka ry:n postiosoite on PL 264 00171 Helsinki.

RISTIRIITAISIA TIETOJA KAUKAISISTA ESIVANHEMMISTA

Selvitellessäni nykyisen Nokian seuduilta kotoisin olleen äitini isän sukutaustaa törmäsin jo vuosia sitten mielenkiintoiseen ja värikkääseen henkilöön, jolle on ajan mittaan löytynyt jonkinverran "lihaakin luurangon ympärille". Kysymyksessä oleva mies on Suoniemen Kuljun kartanoon vuoden 1700 vaiheilla kartanonvoudiksi tullut varusmestari Gabriel Budde, joka on eräs kymmenennen polven esivanhemmistani.

Toistaiseksi ei ole selvinnyt, mistä hän on lähtöisin. Ennen kartanoon tuloaan hän on mahdollisesti palvellut varusmestarina Porin jalkaväkirykmentissä, jossa Kuljun kartanoa tuolloin omistanut vapaaherra Gustaf Adolf Mellin on palvellut everstiluutnanttina.

Ollessaan voutina Kuljussa Budde hankki omistukseensa Nurkan ratsutilan Karkusta. Hänen puolisonsa oli Karkun vuonna 1696 kuolleen nimismiehen Kustaa Hannunpoika Svarthafran tytär Kristiina. Nimismies Svarthafra mainitaan rykmentin kirjurina ja hän oli myös toiminut Ylä-Satakunnan kruunuvoutina ennen nimismieheksi tuloaan. Kotoisin hän oli Kangasalta, missä hänen isänsä oli myös aikoinaan toiminut nimismiehensä. Äitinsä puolelta Kustaa Svarthafra oli Karkun Kollanusten pappissukua.

Kuljun kartanoa omisti siis vapaaherrallinen Mellinin suku, jonka miehet olivat yleensä sotilaita. Näihin aikoihin Kuljun herrana oli mainittu vapaaherra Gustaf Adolf Mellin, joka 1600-luvun lopulla palveli everstiluutnanttina Porin jalkaväkirykmentissä. Vuonna 1700 hänet mainitaan everstinä Karjalan rykmentissä. Suuren Pohjan sodan alettua oli eversti Mellin tietenkin rykmenttinsä mukana "siellä jossakin". Hän on ollut mukana mm. kuuluisassa Narvan taistelussa vuonna 1700 ja hänen sanotaan kuolleen vuonna 1710.

Everstin vanhemmat pojatkin olivat ilmeisesti noina aikoina sotakentillä nuorempina upseereina, joten kartanossa tarvittiin siis tilanhoitaja. Gabriel Budden tittelinä on sekä SAY:ssä että Karkun historiankirjoissa "ombudsman" (=edusmies/asiamies). Hän toimi siis omistajan edusmiehenä kartanossa.

Väinö Selander kirjoittaa kirjassaan KARKUN RATSUTILAT mm.

Gabriel Budde on aikoinaan ollut huomattava mies paikkakunnalla.

Jo hänen asemansa vapaaherrallisen Mellin-suvun sukukartanon hoitajana antoi hänelle aikakaudellaan huomattavan yhteiskunnallisen aseman. Ja kun hän sitäpaitsi oli sukua ja suvun sukua seudun arvokkaimmille perheille, on ymmärrettävää, että hän nautti seudulla suurta arvontoa. Mainittakoon esimerkiksi vain, että pitäjän talolliset aivan erikoisen suuressa määrin pyysivät häntä ja hänen rouvaansa lastensa kummeiksi, kuten senaikaiset luettelot kastetuista osoittavat.

Eräässä toisessa kohdassa Selander valittelee:

Jo kahdessa sukupolvessa olivat Gabriel Budden ja Kristiina Svart-hafran, jotka molemmat olivat vanhaa sivistyneistöä, jälkeläiset siirtyneet täysin talonpoikaisiksi, ja suku täysin vakiintunut tälle asteelle.

Myös Selander mainitsee kirjassaan "hienosta ja vanhasta Budden suvusta", perustelematta kuitenkaan, mihin tämä tieto pohjautuu.

Edelläkerrottuhan oli sukututkijalle mieluista luettavaa. Sitä karmaisevampi oli se Budden pariskuntaa koskeva teksti, jonka löysin kirjasta HERRGÅRDAR I FINLAND. Siinä Kuljun kartanon vaiheisiin sisältyy myös katkelma näistä esivanhenhemmistani. Teoshan on ruotsinkielinen. Edellämainitun kohdan voisi tulkita esimerkiksi näin:

Rauhanajan päättyessä tuli Kuljun kaikkivaltiaaksi herraksi kartanonvouti, varusmestari Gabriel Budde, tuonaikaisten asiakirjojen todistajalausuntojen valossa kovasydäminen ja voitonhimoinen mies, joka moninverroin enemmän halusi hoitaa omia etujaan kuin isäntäväkensä omaisuutta. Jo keväällä 1707 valitettiin, että hän antoi viiden lehmän kuolla nälkään. Venäläisten miehityskauden alkaessa syksyllä 1713 käydyn Pälkäneen taistelun jälkeen Budde oli täysin omavaltaisesti myynyt karjaa ja viljaa huomattavasti enemmän kuin mitä miehittäjä olisi pakkomyyntinä edellyttänyt.

Tämänlaatuinen toiminta saattoi vähitellen Kuljun kartanon tilaan, joka oli verrattavissa autioitumiseen. Esimerkiksi vuonna 1719 kartanon kokonaiskylvö oli alle viisi tynnyriä rukiita ja samoin alle viisi tynnyriä vehnää. Karjakanta laski samanaikaisesti kahteen lehmään ja yhteen vasikkaan.

Budden itsevaltaiset toimet synnyttivät vähitellen paikallisten keskuudessa tukahdutettua katkeruutta, joka aikaansai ainakin sanallisesti kovia ja karkeita ilmenemismuotoja. Budden puolisoon Kristiina Svarthafrään suhtauduttiin epäkunnioittavasti ja penseästi. Tämä kiteytettiin sanontatapaan: "Paholainen antakoon hänen juosta häntä

pitkänä kuin koira tai susi." Budden itsensä kohdalla vastaava sanonta oli: "Budde oli kuin villieläin." Budden lopulta kuoltua vuonna 1718 ilkeä huhu tiesi kertoa, että hän kuolemansa jälkeen kummitteli paholaisen hahmossa, huutaen metsässä.

Tämä aika oli peloittavan ankaraa, ja paljon omankäden oikeutta ja vääryyttä harjoitettiin. Tämän edelläkerrottukin tuo hyvin esille. Ehkä tuon ajan tapahtumien kirjaamiseenkin ovat voimakkaasti vaikuttaneet sellaiset vihan tunteet, joita me emme täysin ymmärrä. Nämä Budden perheen sodanaikaiset vahingolliset toimenpiteet eivät olleet ainoastaan moraalittomia, vaan myös epäoikeudenmukaisia. Niiden vaikuttimena oli vain oma hyöty.

Heti rauhan tultua Budden leskeä Kristiina Svarthafraa vaadittiin tulemaan välienselvitykseen. Eversti Mellin-vainajan vävy, kapteeniluutnantti Dahlberg yritti yhdessä muiden perillisten kanssa nostaa kartanoa rappioutilasta.

Joitakin vuosia myöhemmin everstivainajan nuorin poika, luutnantti Gustaf Georg Mellin, sai kartanon ja sen hyvin vähiin käyneen irtaimiston haltuunsa. Hän antoi uuden tilanhoitajan Henrik Östbergin ottaa tarkemmin selkoa menneistä tapahtumista. Tämän seurauksena syntyi oikeusjuttu, jossa herrasväki vaati Budden perillisiltä korvausta isonvihan ajan vahingoista. Prosessi kesti vuosikausia ja oli melko tulokseton. Kristiina Svarthafran kuollessa vuoden 1730 vaiheilla ei asiaa oltu vielä saatu päätökseen.

Kumpi kuvaus sitten totuudenmukaisempi? Kenties totuus löytyy näiden puolivälistä. Jälkimmäisessä lainauksessa on kyllä virheellisyyttä ainakin kuolinajoissa, sillä Gabriel Budde on kuollut jo vuonna 1714, eikä vasta 1718, kuten kirja väittää. Karkun kuolleiden luettelon mukaan hänet on 10.3.1714 haudattu Karkun kirkon alle. Hautaamistavasta voidaan päätellä Budden vielä kuollessaan olleen kunniallinen ja arvossa pidetty mies, joten hän tuskin on ollut niin suuri syyllinen siihen kartanon rappioon, mistä em. kirja häntä syyttää.

Budden vaimo Kristiina ei kuollut vuoden 1730 vaiheilla, kuten kirja väittää, vaan Karkun kuolleiden luettelon mukaan vasta 29.11.1742. Elämänsä pari viimeistä vuosikymmentä hän vietti tyttärensä perheen luona Karkussa Nurkan ratsutilalla. Budden kuoleman jälkeen tätä tilaa oli viljellyt lampuoti, mutta vuodesta 1721 alkaen isäntäväkenä oli Budden tytär Liisa ja hänen miehensä Yrjö Antinpoika. Yrjö oli kotoisin Lempäälän Herralan Antilan ratsutilalta. Tämän pariskunnan kautta kirjoittajankin suonissa

virrannee ehkä vielä tilkka Budden ja Svarthafran "pahaa verta".

Gabriel Budden ja Kristiina Svarthafran lapsia olen löytänyt viisi:

Liisa syntyi niihin aikoihin, kun pariskunta muutti Kuljun kartanoon, siis n.1701. Hän kuoli 9.1.1753 Karkussa. Hänen puolisonsa, aikaisemmin mainittu Yrjö Antinpoika Lempäälästä, kuoli 1756. He hoitivat Karkun Nurkan ratsutilan isännöyttä vuoteen 1752, jolloin luovuttivat sen pojalleen.

Gustaf syntyi 7.5.1703 Karkussa. Hän on ilmeisesti sama Gustaf Budde, joka mainitaan Pohjanmaan jalkaväkirykmentin varusmestarina 1728, majoitajana 1729, lippumiehenä 1731-41 sekä kersanttina 1741-42. (Wirilander)

Gabriel s.17.7.1707 Karkku. Hän lienee sama Gabriel Budde, joka mainitaan korpraalina Porin rykmentin Kyrön komppaniassa 1733. (Mikrofilmi WA 1211)
- Varusmestari Gabriel Budde mainitaan Lempäälän Hemminkilän Näppilän omistajana 1724-53. (Lempäälän historia)

- Pikkuvihan aikana venäläiset asettivat Kangasalla voudiksi varusmestari Gabriel Budden. (Längelmäveden seudun historia I)

Daniel s.1.12.1709 Karkku. Elämänvaiheet tutkimatta.

Kristiina s.22.5.1712 Karkku. Elämänvaiheet tutkimatta.

Budden tarina on hyvä esimerkki siitä, kuinka eri lähteistä voi saada hyvinkin erilaisia tietoja samoista henkilöistä. Olen yrittänyt "raaputtaa" totuutta esiin, mutta koska tapahtumista on kulunut kohta kolmesataa vuotta, niin tulokset ovat tietenkin olleet melko laihoja. Isonvihan jälkeisen ajan oikeusasiakirjat Kuljun kartanon omistajan ja Budden perillisten välisestä riidasta, joihin asiakirjoihin jälkimmäinen lainattu teksti perustune, olisivat varmaan mielenkiintoinen tutkimuskohde. Taitoni ja aikani eivät siihen kuitenkaan ole riittäneet.

Tätä sukuhaaraa on ollut hyvin mielenkiintoista selvittää, erikoisesti juuri näiden kirjallisuudesta löytyneiden kuvausten vuoksi. Toivottavasti vielä joskus löytyy Buddellekin "juuret".

Johtolankoja:

- Budden palvelu sotilaana ennen kartanonvoudiksi tuloaan.
- Gunnar Sivenin Suomalainen Sukuhakemisto viittaa Budde-nimen kohdalla erääseen balttilaisia aatelissukuja käsittelevään saksankieliseen käsikirjaan. (Budden tapa hoitaa kartanoa voisi sopia tähän kuvaan.)

Lisäksi: Kuljun kartanoa omistaneen, vuonna 1710 kuolleen eversti Mellinin äiti sekä hänen v.1714 kuollut toinen vaimonsa Sabina olivat liivinmaalaisista von Paykull-sukua. Tämän asian Mellinien sukutaulusta havaittuani en voinut välttyä leikkimästä ajatuksella mahdollisista tuttavuus- tai sukulaisuussuhteista. Joka tapauksessa Budden on tarvinnut olla eversti Mellinin hyvin tuntema ja hänen luottamustaan nauttiva henkilö, koska hän jätti kartanonsa tämän hoidettavaksi.

SISKO JOENSUUN ALBUMISTA

Kuvassa ovat ruoveteläiset Matti Kallenpoika Ilonen (1840–1921), hänen vaimonsa Hetastiina (Hedda Stiina), s. Kangassmäki (1852–1928) sekä yksi heidän viidestä lapsestaan.

Tämä perhe oli Pohjaslahden kylässä m.m. Keskisen talon Niemelän torpan torppareina. Sieltä he muuttivat vuonna 1889 Haukkamaan kylään Haukan talon lampuodeiksi eli vuokraajiksi. Vuonna 1898 he siirtyivät Visuveden Haukilahden isäntäväeksi.

Hetastiinan ollessa Haukilahden talon emäntänä häntä sanottiin Haukihe-taksi. Hän oli Sisko Joensuun äidinäidin sisar.

WIELÄKIN WARTEENOTETTAWAKSI PIISPA SOROLAISEN SAARNASTA

Kerroin taannoin Orpanassa (I/89) vanhoista kirjalöydöksistä, kuinka niissä on loputtomasti kiintoisia - nykypolvelta jo moneen kertaan unohtuneita aiheita, ihanpa sanoista ja ilmaisuista alkaen. Lainasin kirjasta nimeltä "Poimintoja Vanhemmasta Suomalaisesta kirjallisuudesta" lyhyen jutun 1700-luvun lopulla ilmestyneestä lehdestä "Suomalaiset Tieto-Sanommat". Sallittaneen lainaustapahtumaa vieläkin.

Alkuperäisjutun kirjoittaja on vanhaakin vanhempi: Ericus Sorolainen - Turun ja Viipurin piispa (1546-1625). Hänen kirjallinen tuotantonsa on hämmästyttävä, ei vain laajuuteensa vuoksi vaan myös siksi, että hän kirjoitti suomenkielellä. Hänen postillansa ja saarnakirjansa on tutkijoille ollut ehtymätön kiinnostuksen kohde.

Eerik Sorolaisen postillasta löytyy arvokkaita ohjeita niin käyttäytymiseen vieraspidoissa: "Laki wieraspidoista (Maalaki w.1548)" - kuin jopa syvällä huolella kirjoitettu kummastelu "Naisten kewytmielisyydestä".

Tekstin sanotaan olevan hänen kerrallisesta saarnastaan. Siinä on niin paljon varteenotettavaa asiaa, että tämän tekstinkohdan toivoisi leviävän laajempaan käyttöön vieläkin. Siinä olisi hyviä velvoitteita naisille ja hyviä viitteitä meille miehille, mitä meillä oikeus odottaa heiltä - siis naisilta! - olisi.

On oikeastaan harmi, ettei käytettävissä ole fraktuuralla tekstittävää kirjoituskonetta. Sorolaisen n.vuonna 1600 painettu suomenkielinen teksti saisi aivan alkuvoimaista jylhyyttä.

Näin se nykytekstillä naputeltuna olisi:

Naisten kewytmielisyydestä

- sanoo Sorolainen eräässä saarnassaan

Pitä caicki Waimot, Neitsyet ia Pijcat oppeman ettei hei ilman syytä ia swarta (suurta) asiata juoxentele algos sinne ja tänne, mutta cotonans pysyvät, sillä eij mitäkän Waimoissa inhimmistä nijn caunista, cuin heidän Huonens ja Coton... Mutta cosca tarve ja Asia nijn waatii, että heidän pitä huonesta ulgosmenemän heidän asioitans toimittaman, nijn heidän pitä wälttämän ja carttaman pahoja ja hävättöömiä Inhimisiä eikä nijnen cansa

pitämän yhtäcän cansa käymist... Eij heidän pidä juoxeman joca paican ympärins, eikä curkisteleman ja catzeleman sinne ja tänne, mutta kijrusta menemän, nijnquin Maria on tehnyt, caicken Cunniallisuuden cansa. Ja cosca he owat asiansa toimittanet, nijn ei heidän pidä Wiiwyttelemän, eikä pitkiä juttuja pitämän, mutta cotians cohta jällens palaman: Sillä se seiso hyvin, ja caunista yhden Waimoisen Inhimisen, että hän on cunnialinen ja toimelinen caickisa hänen menoisans ja käyttämisisäns. Sitä wastan on se swri (suuri) häpiä ja seiso pahoin, cosca he juoxevat joca Catuin haroille, catzelevat tagansa ja ympärillens sinne ja tänne, seisovat ja puhuttelevat caickia cuin heitä wastan tulevat...

(Postilla II, s. 819-820)

oo oo

Syytä onkin herroille levottomuuteen,

kun heidän kainaloiset kanansa

eivät enää tahdo kainalossa pysyä,

vaan rupeavat päristelemään ja pyrkivät lentoon.

Minna Canth.

oo oo

"Jalasjärviiset pantihin korjuuhin".

"Maahanpano on ollut talonpoikaisväestön ja muun rahvaan hautaustapa aina keskiajalta saakka. Mikä sitten sai jalasjärveläiset käyttäytymään lähes säätyläisten tavoin sadan vuoden ajan noin vv. 1750-1850? Tosin tuona ajankohtana paikkakunnalla ei asunut kuin yksi säätyläinen kerrallaan, pappissäätyyn kuuluva seurakunnan kappalainen, jonka leposija oli kirkossa lattian alla. Ehkä tällaisen seurakunnan talonpojat "papin työnantajina" katsoivat kuuluvansa arvoasteikossa niin korkealle, että ansaitsivat omat hautakammionsa. Paras selitys lienee kuitenkin se, että talonpojat yhteistyössä halusivat osoittaa mielenkiintonsa seurakuntaa kohtaan. 1720-luvun lopulla oli rakennettu yhteisvoimin oma kirkko, 1730-40-luvun vaihteessa kunnostettiin kappalaisen virkatalon, Vuohiluoman, rakennukset jakaen tehtävät talojen kesken. Tähän jatkoksi sopii hyvin yhteistyön jatkuminen ja "korjujen" rakentaminen 1740-50-luvun vaihteessa. - Katkelma Jalasjärven kirjasta selvittää enemmän tästä erilaisuudesta:

« ... Kokonaan toisenlaisen näkymän tarjosi vuosisatain takainen Jalasjärven kalmisto kuin nykyinen. Siellä todella kuolleet lepäsivät kammioissaan. Hautausmaa näytti olevan täynnä osittain maanalaisia, osittain maanpäällisiä pieniä talvihaudan tapaisia rakennelmia. Ne olivat yksipäätyisiä, matalia ja luisukattoisia. Alla oli kivikellari, joissa oli kova lattia. Nämä "korjut", kuten jalasjärveläiset sanoivat, tehtiin niin kookkaiksi, että pitkä arkku hyvin niihin sopi. Arkut sijoitettiin ensin vain kellarin pohjaan, mutta sittemmin seinämiin lyötiin nauvoja, jotta tilan puutteessa arkkuja voitiin nostaa hyllyille.

Papilla ja hänen väellään vain oli 1700-luvulla hautansa kirkon lattian alla, keskikäytävän kohdassa vastapäätä saarnastuolia, ja lukkarin perhe sai tyytyä vaatimattomampaan sijaan kirkon porstuan alla. Mutta talonumerojen "korjut" kiersivät kirkkoa 1700-luvun puolivälissä seuraavassa arvotussa järjestyksessä: 1. Luopajärvi, Erkkilä, Rintamäki, 2. Kanto, Juvonen, Harri ja Petäys, 3. Lammi, Hulkko, Seilo ja Maja, 4. Yli- ja Ala-Jokipii, 5. Kuha, Vanhatalo ja Lehtimäki, 6. Kivistö, Haapala ja Korkiakoski, 7. Rajala, Mantila ja Komsa, 8. Marttila, Ventelä, Mäntykoski ja Taivalmäki, 9. Köykkä, Ojaniemi ja Aittoniemi, 10. Sillanpää, Liikaluoma, Koskimäki ja Nätkinmäki.

Ainakin myöhemmin oli joka korjun päällä numero. Tärkeä huone hautausmaalla oli myös luukarsina, jonne vainajien luut koottiin, kun korjut alkoivat täyttyä. Arkkujen jäännökset tällöin poltettiin, kerrotaan kyllä, että jokin köyhempi saattoi uudestaankin käyttää paremmin säilynyttä arkua.

Vuosisadan mittaan vanha, pieni hautausmaa kävi ahtaaksi väestön lisääntyä moninkertaiseksi, varsinkin kun toisinaan riehui hyvinkin tappavia kulkutauteja. Niinpä "ankara ja tappava isorokko" surmasi v. 1761 29 ihmistä, ja v. 1763 oli "vaikea ja tappava tuhkarokko" lasten vitsauksena. Ymmärrettävää oli, että kun uusi kirkko v. 1800 valmistui, samaan aikaan hautausmaakin uudistettiin. Jo seuraavana vuonna (1801) rakennettiin pitkin

kirkon itäsivua 28 korjua, jotka arvalla jaettiin talojen kesken. Haudat kiersivät puoliväliin kirkkoa "yhtä riviä, kaksi vinkkeliä". Rivistö lähti ensin Mäkelän puoleisen ristin suunnalta nykyiselle seurakuntatalolle päin "kolmatta ojennusta". Perässä keskellä oli "oikeen pääryllinen huones, siellä ruumiit mullattiin ja siellä säilytettiin parit. Papit joskus multas ruumiita niis muiskin korjuis, kaikki yhtä haavaa", näin vanhimmat jalasjärveläiset vanhempiensa kertomia muistelevat. Korjuissa oli myös kaksinkertainen lautakatto ja ovissa tukkilukot.

Uuden kirkon mukana tulivat uudet tavat. Kirkkoon ei enää haudattu pappiakaan, ja tilojen korjut arvottiin uudelleen v. 1800. Sen mukaan eri tilanumerot nyt lepäsivät kammioissaan seuraavassa järjestyksessä: 1. Lehtimäki, Aittomäki ja Pentinmäki, 2. Köykkä, Perälä ja Nätkinmäki, 3. Kasari, Komsa ja Marttila, 4. Haapala, Luopajärvi ja Westerberg, 5. Täivalkoski, Ojaniemi ja Huhtakallio, 6. Kivioja, Kurikkaoja, Lahti, Ahomäki, Marienberg ja Heikki Harjunpää, 7. Jokinen, Rakennus, Honkonieni, Virtakoski ja Mannila, 8. Luokkakallio, Kukko, Sanasvuori ja Liikajoki, 9. Petäys, Harri, Yrttimaa ja pappilan kalastaja Mäenpää, 10. Erkkilä, Kauppila ja Liikaluoma, 11. Kohtamäki, Valli ja Tuisku, 12. Kuha, kaksi Kantoa, Tuomas Harjunpää, 13. Yli- ja Ala-Aho sekä Lapiolahti, 14. Yli- ja kaksi Ala-Jokipiitä, 15. Mäntyniemi, Mansikkaviita, Simola, Tammela, Peltomäki, Pykäri ja Koskela, 16. kaksi Ventelää, Koukola ja Vuorenmaa, 17. Valkama, Anttila, Viljanmaa, ja Saarenpää, 18. Korkiakoski, Riihimaa ja Mantila, 19. Isotalo, Sillanpää ja Rintamäki, 20. Madesjärvi, Ikola, Vilhula, Somero, Saarijärvi ja Mustalampi, 21. Ritaniemi, Taivalmaa, Tukeva, Lintula, Kettula ja Virnala, 22. Kokko, Seppä, Kiviniemi, Kaunissalo ja Pakka, 23. Hulkko, Isomäki ja Karhumäki, 24. Mäntykoski ja Haapamäki, 25. Juvonen, Maja ja Seilo, 26. Vuohiluoma, Kivistö ja Gebas (lukkarin virkatalo), 27. Aittoniemi, Iisakki Rajala, Viinamäki ja Tala, 28. Juho Rajala, Lampi ja Koskilampi.

Ne tilat, joiden vainajat joutuivat näin yhdessä lepäämään, lähentyivät tietenkin toisiaan yhteisen korjun kunnostamisessa, sopimuksissa, jotka koskivat hautauksia jne. Kun korjuihin hautaaminen v. 1852 kiellettiin ja ne määrättiin hävitettäväksi, kaipasi moni vanha vielä tuttuun kellariholviinsa. Vanha emäntä Hedvig Lautamäki oli äidiltään kuullut, miten tämän isoäiti Hedvig Koskimäki oli pyytänyt pojaltaan ennen kuolemaansa, että pääsisi "korijuuhin" sukunsa joukkoon. Kun niihin hautaaminen oli jo kielletty, poika oli pyytänyt ja saanut papilta erityisen luvan, mutta oli ensin koetellut kestäkö "korjun" lattia saatoväkeä. Pahoin oli ollut laho ja paikoin jo puhjennut. Sitten pian korjut kokonaan hävitettiin, maanpäällisistä osista tehtiin kirkkotalleja. Kirkkotallien ovina näkyi vielä kauan sen jälkeen korjujen vinoon laudoitettuja, mustaksimaalattuja ovia. Hautausmaan kuopat täytettiin kivillä.

Ruumiit haudattiin korjuihinkin tarkasti jalat maantielle päin. Kansa muisteli raamatun sanaa: "Leimaus nousee idästä ja menee hamaan länteen." Vainajan oli nähtävä auringonnousu.

Samalla kun korjut hävisivät, hävisi luukarsinakin hautausmaalta. Kertoman mukaan se vieläkin on silppuhuoneena Eskoon torpassa. Muistoksi on vain jäänyt jalasjärveläinen sananparsa: "Joutaa luukarsinahan."

...

Katkelmaosan lähteet: Jalasjärven ka, U 3: 29 ja 61, sekä kertojat: Vanhaemäntä Hedvig Lautamäki s.1863, Salomon Koskimäki s.1878 ja Juho Yrttimaa s.1884. »

Jalasjärven kirja, Kyrönmaa X. Etelä-Pohjalainen Osakunta, Helsinki 1958. 380 s. Kirjan toimittaja Toivo Vuorela. Katkelma Aulis J. Alasen kirjoittamasta osasta: Jalasjärven kirkollisesta kehityksestä.

MIKKELIN RETKI 6.5.1989

Tampereen seudun sukututkimusseuran perinteinen kevätretki suuntautui keväällä 1989 Mikkeliin. Keskustorilta klo 6.30 lähtevään Länsi-Linjojen bussiin nousi noin 50 seuran jäsentä. Matka oli päätetty tehdä rengasmatkana siten, että menomatka ajettaisiin Jyväskylän ja paluumatka Lahden kautta. Mikkelistä oli valittu sukututkijoita kiinnostavia matkakohteita.

Päästyämme perille pysähdyimme Mikkelin torille, missä tutustuimme kaupungin vilkkaaseen torielämään. Torilta ajoimme ruokailupaikaksi varattuun Tertin kartanoon. Tämä kartano sijaitsee Mikkelistä Kuopioon johtavan viitostien varressa, 7 kilometrin päässä Mikkelin keskustasta. Kartanon isäntäväki otti meidät ystävällisesti vastaan, runsaan pitopöydän ääreen. Pöydässä oli herkullinen valikoima suomalaisia, ja eritoten savolaisia perinneruokia. Ruokailun lomassa kartanon isäntä kertoi meille Tertin kartanon vaiheista. Tämä kartano on tunnettu vuodesta 1664 verotusrustholina. Päärakennus on rakennettu vuonna 1809. Nykyisen ulkoasunsa se on saanut vuonna 1894, kartanon jouduttua mikkeliläisen liikemiehen Aatami Pylkkäsen omistukseen. Nykyinen isäntä on Aatamin pojanpoika.

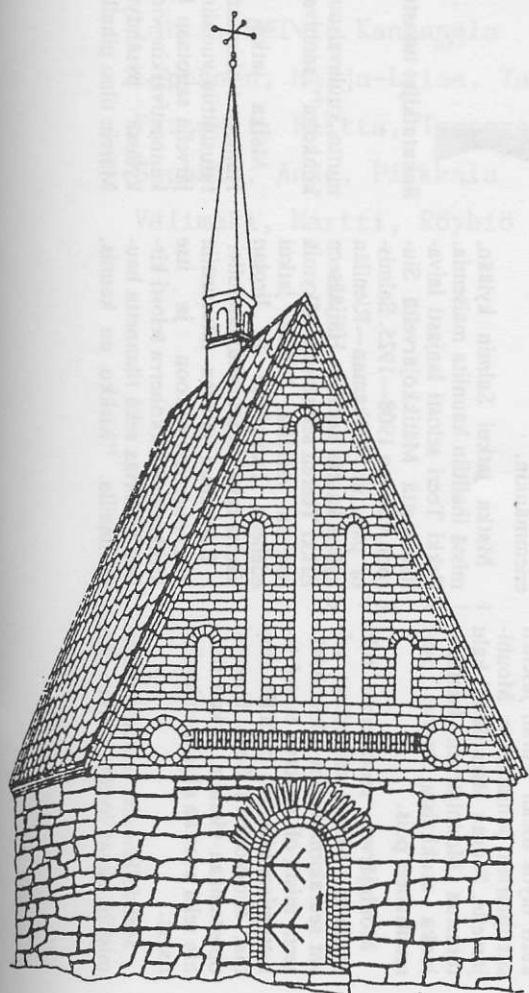
Tilan pelloilla ja eläinsuojissa pyritään tuottamaan mahdollisimman monenlaisia raaka-aineita omaan keittiöön. Kalanviljelykin on eräs tilan tuotantosuunta. Erikoisuutena tila mainostaa sata vuotta yhtäjaksoisesti säilynyttä hapantaikinan juurta, pöydässä olevan leivän alkulähtökohtaa. Tertin kartano pitopöytineen on kesäisin hyvin suosittu, mm. Savonlinnan oopperajuhlaväen ruokailupaikkana. Erilaisia perhe- ja muita juhlia järjestetään kartanon tiloissa runsaasti.

Saatuamme vatsamme täyteen herkullisen pöydän antimia palasimme Mikkelin keskustaan. Ensimmäinen ja tärkein tutustumiskohteemme oli Mikkelin maakunta-arkisto ja sen kanssa samassa talossa sijaitseva lakkautettujen seurakuntien arkisto. Pienehköjen tilojen vuoksi joukkomme jakaantui kahtia, ja näin olimme kaiken aikaa lähellä päteviä oppaitamme. Saamamme selostus näistä arkistoista oli antoisa, ja vakuuttelut sukututkijoille annettavasta avusta tuntuivat mieluksilta.

Arkistokäynnin jälkeen tehdyn kaupunkikierroksen aikana saimme asiantuntevan oppaamme avulla melko monipuolisen kuvan kaupungista ja sen historiasta. Rajoitetun ajan puitteissa emme voineet pysähtyä kovin monessa kohteessa.

sa. Mielenkiintoinen tutustumiskohde oli Mikkelin keskiaikainen kivisakasti, mikä lienee Savon vanhin rakennus. Se on ollut Savilahden, sittemmin Mikkelin, entisten puukirkkojen kivinen sakastiosa. Suur-Savon museoyhdistys järjesti sakastissa suoritetun kunnostuksen jälkeen vuonna 1931 sinne kirkollisaiheisen museon. Tähän museoon on tallennettu esineitä eri puolilta Savoa, ja se toimii nykyisin Suur-Savon museon kirkkohistoriallisena osastona. Sakastin lattian alla lepää vuosina 1686–1746 kuolleita vainajia, joiden muistoksi sakastin seinälle on kiinnitetty muistotaulu. Rakennus kuului vuoteen 1897 Mikkelin maaseurakunnalle. Sen jälkeen Mikkelin kaupunki sai sen omistukseensa ja korjautti sen arkkitehti M. Scherfbeckin piirustusten mukaisesti. Sakastin lähettyvillä olleen pappilan pihalla sattui yksi nuijasodan surkeista tapahtumista. Siellä Pietari Paavalinpoika Juus-teenin johtama sotilasosasto saartoi Savon nuijamiesten pääjoukon. Nuijamiesten henki luvattiin säästää heidän antautuessaan, mutta petollisesti sotilaat surmasivat 23.1.1597 kaikkiaan kolmatta sataa miestä. Nuijamiesten muistoksi on Kaihunharjulle pystytetty vuonna 1939 taiteilija E. Räsäsen suunnittelema patsas.

Kaupunkikierroksen toinen pysähtymiskohde oli Naisvuori, mistä avautuu laaja näköala yli Mikkelin kaupungin. Vuorelle on rakennettu vuonna 1912

jugend-tyylinen vesitorni, jonka on suunnitellut arkkitehti S.A.Lindqvist. Vesitorni toimii nykyisin näkötorina, ja sen yhteydessä on ke-säisin avoinna oleva kahvila. Tarina kertoo Naisvuoren saaneen nimensä siitä, kun paikka-kunnan naiset seurasivat sieltä käsin Porras-salmen taistelun kulkua.

Vuonna 1838 perustettu, runsaan kolmenkymmenen tuhannen asukkaan Mikkeli tarjosi kauniin ke-vätsään vallitessa sen, mitä olimme matkaltam-me sen päätepisteessä odottaneetkin. Kun ren-gasmatkamme umpeutui Tampereen keskustorilla, totesimme varmaan jokainen, matkasta väsynei-näkin, ettei päivä ollut mennyt kohdallamme hukkaan.

Mikkelin keskiaikainen kivisakasti.

Sukututkijat retkeilivät Mouhijärvellä

Tampereen seudun sukututkimusseura järjesti joka-vuotisen syysretkensä tällä kertaa Mouhijärvellä 30. syyskuuta. Mouhijärvi valittiin retken kohteeksi lähinnä siksi, koska kunta viettää parhaillaan 350-vuotisjuhlaa.

Retken kohteen valintaan vaikutti myös usean seuran jäsenen sukujuurien johtaminen Mouhijärvellä. Seuran jäsenillä oli halu tutustua Mouhijärven kuntaan, jonka asukkaista monet ovat muuttaneet pois.

Mouhijärven seurakunta tuki hanketta. Niinpä retkeläiset saivat seurakuntakodin tukikohdaksi, mistä oli mukava lähteä tutustumisretkille eri puolille kuntaa. Kirkkoherra Selin lupautui opastamaan vieraita kirkon tiloihin sekä avustaa ohjelman laadinnassa.

Mahdollisuudet retken onnistumiselle olivat hyvät. Retken jär-

jestelystä vastanneet Erkki Teeri ja Raimo Vasara omaavat alalla jo pitkäaikaista kokemusta. Samoin vieraat loivat viihtyisää tunnelmaa.

Retki alkoi kahvitarjoilulla seurakuntakodilla, minkä jälkeen asetuttiin Pekka Mäkinen ohjaamaan retkiautoa. Matka kulki vanhaa tietä Häijäseen. Siellä tutustuttiin museoon, jonka vieraat katsoivat tarkoitukseen sopivaksi, vaikka kalustoa saisi olla enemmänkin.

Matka jatkui Salmin kylään, missä ihailtiin kauniita maisemia. Erkki Teeri selosti laajasti laivaliikennettä Mätkköjärveltä Siuroon vuosina 1908—1925. Salmista palattiin Valkaman—Rienilän kylien kautta takaisin Häijäseen Erkki Teeren selostaessa näkyviä matkan varrella. Matka jatkui edelleen Lampisten ja Irolan kautta takaisin seurakuntatalolle.

Ruokailun jälkeen tutustuttiin kirkkoherranvirastoon ja itse kirkkoon. Kirkkoherra selosti kirkon historiaa sekä tilannetta hautausmailla. ”Kirkko on kaunis,

Sukututkijat tutustuivat Sata-Hämeen tutkimusasemalla kuttuihin.

mutta kuuluvaisuus vaikutti heikokolta”, sanoivat vieraat.

Matka jatkui autolla Sata-Hämeen tutkimusasemalle, missä tutustuttiin vuohiin, joita Mouhijärvellä sanotaan kutuiksi. Kutut kiinnostivatkin vieraita. Eskolan kylässä pysähdyttiin hetkeksi Märrin tilan pihalla, jonka puoti-

rakennukseen suunnitellaan museota. Vieraiden mielestä se oli tarkoitukseen sopiva.

Taivalta taitettiin edelleen Ylis-kallon ja Vesunnin kyliin, joita Erkki koko matkan esitteli tiedonhaluisille vieraille. Mierolan ja Selkeen kylien kautta ajettiin Hyynilään ja sieltä Murrolle Kökkön taloon.

Kökkön talo on idyllinen maa-laistalo, jonka perinteinen rakennustyyli kiinnosti. Siellä viiväh-dettiin hetki ja paluumatka suunn-tautui Uotsolaan, jossa vieraat hyvästeltiin. Toivon mukaan heile jäi Mouhijärven matkasta yksinomaan miellyttäviä muistoja.

MV

UUSIA JÄSENIÄ

Nimi ja kotipaikka

Mitä sukuja tutkii

Keskinen, Risto, Tampere

KESKINEN (Jämsä Juokslahti 1849-).

KOLHI (Kuorevesi 1710-1860).

LAHTI (Jyväskylä 1700-luku).

Kukkurainen, Matti, Tampere

KUKKURAINEN, Simo (Jääski Järvenkylä, s.11.2.1877).

Sillanpää, Pekka, Tampere

SILLANPÄÄ, Frans (Urjala Honkola, 1700-1900).

KOIVUMÄKI, Elli (Urjala Salmi 1700-1900).

Joki-Erkkilä, Anja, Tampere

Kukkula, Urpo, Tampere

Laamanen, Eero, Tampere

Lahti, Helvi, Kangasala

Leppänen, Maija-Liisa, Tampere

Patomäki, Riitta, Tampere

Seppälä, Anne, Pirkkala

Välimäki, Martti, Röyhiö